

МЕДІЙНА
ІНІЦІАТИВА
за права людини

2023

Свавільні затримання та захоплення цивільних заручників у північних регіонах України

Аналіз задокументованих свідчень

ВСТУП

Від початку збройної агресії Російської Федерації (РФ) проти України у 2014 році держава-агресор затримує цивільних мешканців на окупованих нею територіях України.

23 000

осіб вважаються
безвісти зниклими

1 122

цивільних заручники
за даними МІПЛ

161

місце
несвободи

До 24 лютого 2022 року, за даними Служби безпеки України (СБУ), на окупованих територіях Луганської та Донецької областей утримувався 301 громадянин України. Серед них військовослужбовці, затримані під час виконання завдань, а також цивільні, яких підозрювали за “політичними статтями” — у шпигунстві, організації диверсій або терористичних актів. Також на території окупованого Криму та РФ росіяни утримували та продовжують утримувати політичних в'язнів. За даними Кримськотатарського Ресурсного Центру, за період окупації Криму зафіксований 241 політичний в'язень та переслідуваний у кримінальних справах, 172 — представники корінного кримськотатарського народу.

Подібні факти затримання цивільних громадян в окупації українська громадська організація Медійна ініціатива за права людини (МІПЛ) досліджує з 2016 року.

Із початком повномасштабного вторгнення, 24 лютого 2022 року, РФ посилила практику затримань цивільного населення на всіх новоокупованих територіях без будь-яких конкретних причин.

Станом на 22 лютого 2023 року в [реєстрі](#) цивільних заручників Національного інформаційного бюро всього по Україні зафіксовано 963 цивільних заручники. У своєму звіті [“Затримання цивільних осіб в умовах збройного нападу Російської Федерації на Україну, 24 лютого 2022 р. - 23 травня 2023 р.”](#), опублікованому 27 червня 2023 року, Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ) задокументувало 864 індивідуальні випадки свавільних затримань, скоєних Російською Федерацією на території України в період із 24 лютого 2022 по 23 травня 2023 року.

За даними МІПЛ, на кінець серпня 2023 року в заручниках РФ опинилося 1122 цивільних. Але насправді таких випадків може бути в кілька разів більше, оскільки на окупованих територіях затримання продовжуються щодня. У травні 2023 року Міністерство внутрішніх справ України [повідомило](#) про 23 тисячі офіційно підтверджених осіб, які вважаються безвісти зниклими за особливих обставин — внаслідок воєнних дій. До них зарахували, зокрема, й осіб, незаконно позбавлених особистої свободи внаслідок збройної агресії РФ проти України. Частина цивільних Росія утримує на окупованих територіях України, частину перемістила на територію РФ.

УВКПЛ у Звіті від 27 червня 2023 року встановило розташування 161 місця несвободи, де утримувалися особи, затримані у зв'язку з російською агресією. 124 місця розташовані на окупованій Російською Федерацією території України, зокрема 5 місць — у Криму. 35 місць несвободи — слідчі ізолятори (СІЗО), виправні колонії та тимчасові наметові табори — розташовані на території Російської Федерації. УВКПЛ також виявило два місця в Республіці Білорусь, які використовуються російськими збройними силами як тимчасові або транзитні місця тримання під вартою осіб, затриманих у зв'язку зі збройним конфліктом (а також військовополонених), переведених із північних регіонів України.

МІПЛ вдалося встановити понад 80 діючих місць утримання на окупованих територіях та в Росії. Зі свідчень нам відомо, що українців затримували, без будь-яких особистих речей, примусово, насильницьки переміщували на територію РФ у спеціально підготовлені місця, слідчі ізолятори або тюрми. Детальний опис затримань, свідчення звільнених заручників та мапа з місцями утримання є в матеріалі [“Зниклі в окупації: мапа місць, де Росія утримує українців”](#).

Документатори МІПЛ у своїй роботі дотримуються [рекомендацій](#) Міжнародного Кримінального Суду, проходять тренінги для правильного документування опитувань потерпілих від воєнних злочинів. Допитана особа підписує інформативну згоду, в якій самостійно вказує, чи може бути використана задокументована інформація та в яких цілях.

МІПЛ є членом Коаліції українських громадських організацій [“Україна. П'ята ранку”](#). Саме у складі коаліції організації долучені до спільного документування зібраних свідчень та інших форм доказів порушень і злочинів, скоєних під час міжнародного збройного конфлікту на території України з лютого 2022 року.

Для цього організації використовують систему документування розслідувань I-DOC.

Цей документ поділений на дві частини. У першій ми описуємо місця утримання у трьох областях: Київській (I), Чернігівській (II), Сумській (III), а також маршрути перевезення цивільних затриманих на прикладі конкретних випадків. У другій частині ми припускаємо, як можна кваліфікувати діяння, вчинені щодо цивільного населення на окупованих територіях.

---

[1] До прикладу, у 2018 році МІПЛ разом із партнерами підготувала аналітичний матеріал “В'язні війни. Міжнародна практика щодо звільнення полонених, заручників і політв'язнів: висновки для України”.

СИСТЕМА I-DOC У РОБОТІ МІПЛ

З початку повномасштабної агресії Російської Федерації проти України МІПЛ почала документувати свідчення свідків міжнародних злочинів, вчинених на території України та поза її межами в контексті міжнародного збройного конфлікту. Також документатори опитують прямих жертв таких злочинів, звільнених цивільних, які перебували в російському полоні. Ще на початку повномасштабного вторгнення стало зрозуміло, що задокументованих свідчень буде велика кількість, а отже з'явилася необхідність систематизації цієї інформації для її ефективного використання.

Члени Коаліції українських громадських організацій "Україна. П'ята ранку" ухвалили рішення користуватися системою аналізу та систематизації розслідувань воєнних злочинів та злочинів проти людяності — I-DOC.

Система документування розслідувань I-DOC — це інструмент, який дозволяє працювати з фактами, пов'язаними з серйозними порушеннями міжнародних стандартів у сфері прав людини та кримінального права. I-DOC надає можливість створювати каталоги з документацією та доказами, кримінальними інцидентами та контекстуальними фактами, підозрюваними та причетними до них установами, жертвами та свідками. Структура бази даних забезпечує ефективний огляд категорій, а також можливість відображення та аналізу різних моделей і зв'язків. Концепція цього інструменту була розроблена Ілією Утмелідзе, спираючись також на таксономію Матриці справ МКС та команди експертів [Case Matrix Network](#) (CMN).

Саме за допомогою системи I-DOC МІПЛ реєструє всі зібрані свідчення та докази. Більшість із них можна вважати необхідними для того, щоб кваліфікувати дії Російської Федерації, як міжнародні злочини. Ця система видається найоптимальнішим інструментом для реєстрації даних такого типу.

У кожному зареєстрованому документі реєстратор зазначає географію та вказує інциденти, тобто події або злочини, які відбулися.

Система дозволяє надавати зареєстрованим людям статуси:

- **жертва:**
особа, права якої порушено. Це можуть бути основоположні права людини, такі як право на життя, а також інші права, наприклад, втрата майна.
- **свідок:**
особа, яка спостерігала порушення прав інших або чула про порушення від інших; це може бути особа, яка знає про порушення в контексті своєї посади (слідчий, прокурор, суддя);
- **фігурант:**
особа, яка винна у вчиненні злочину та засуджена за такі діяння; особа, яка підозрюється у скоєнні злочину; також це може бути людина, яка за різними версіями причетна до скоєння злочину.

106 документів зареєструвала МІПЛ

станом на 31 серпня 2023 року

У системі є можливість обирати відповідний вид порушення під час реєстрації даних, також можна створювати зв'язки між документами, кластери, що в майбутньому допоможе побудувати навколо подій кейс та показати всі зібрані докази вчинення того чи іншого злочину, а в кінцевому результаті показати потенційних відповідальних.

Станом на 31 серпня 2023 року МІПЛ зареєструвала 106 документів у системі I-DOC. У базу внесено задокументовані опитування свідків затримань цивільного населення російськими військовими під час окупації Київської, Чернігівської та Сумської областей, а також фотоматеріали. Ці області перебували під окупацією в перші дні повномасштабної агресії РФ проти України, але були швидко звільнені Збройними силами України (ЗСУ). Саме на цих територіях відбувалися перші польові місії, опитування свідків та жертв воєнних злочинів, відвідування місць утримання цивільних жителів російськими військовими.

У цій аналітиці МІПЛ ставить за мету показати, де та за яких умов затримували цивільних українців російські військові, як із ними поводитися, описати найвідоміші місця утримання росіянами цивільних українців на території трьох областей та показати маршрути вивезення українців — на територію Білорусі та Росії. Окремі свідчення жертв або свідків, зареєстровані в системі I-DOC реєстраторкою МІПЛ, були сформовані аналітиками в короткі випадки для демонстрації основних порушень, вчинених представниками РФ

проти українського цивільного населення під час міжнародного збройного конфлікту. Для кожного випадку вказано номер реєстрації документа в системі I-DOC, зазначено категорії жертви, свідка, події та показані відповідні зв'язки. Саме ці свідчення зареєстрованих жертв або свідків обрано для опису порушень проти цивільного населення, тому що містять найбільш детальну інформацію про місця незаконного утримання цивільного населення в Київській, Чернігівській та Сумській областях.

Використання системи документування I-DOC вже сьогодні дозволяє МІПЛ побачити зв'язки між зареєстрованими категоріями та демонструє статистику порушень на зазначених вище територіях.

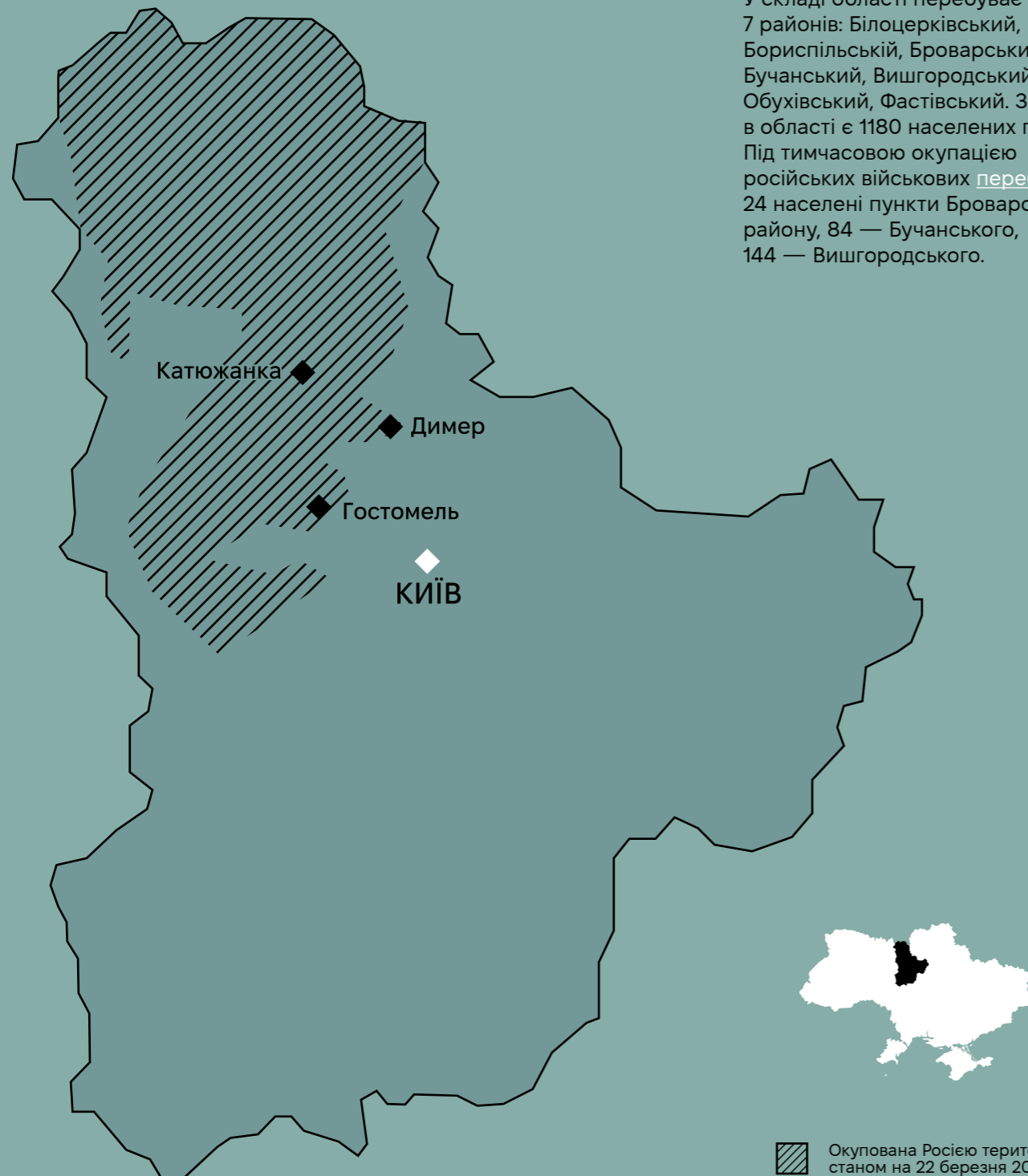
Для того, аби доповнити свідчення про свавільні затримання, взяття в заручники, тортури та інші злочини, вчинені проти цивільного населення, які були отримані документаторами МІПЛ під час опитувань, важливим елементом стало зібрання інформації з надійних відкритих джерел. Вона співставлялася з інформацією, отриманою під час опитувань, зокрема щодо переміщення російських військових на цих територіях. Аналіз зібраної інформації та її об'єднання зі свідченнями про відповідні події стануть продовженням наступної частини цього документу. Подальшим етапом роботи МІПЛ у системі I-DOC буде доповнення системи новими свідченнями та внесення документів, які стосуються порушень проти цивільних мешканців трьох областей, зібраних із відкритих джерел.

КИЇВСЬКА ОБЛАСТЬ

Опис області

 28 131 км²
 1,8 млн осіб на кінець 2022
  7 районів
  1180 населених пунктів

Київська область розташована на півночі України з обласним центром у місті Київ. На півночі область межує з Білоруссю. У складі області перебуває 7 районів: Білоцерківський, Бориспільський, Броварський, Бучанський, Вишгородський, Обухівський, Фастівський. Загалом в області є 1180 населених пунктів. Під тимчасовою окупацією російських військових перебували 24 населені пункти Броварського району, 84 — Бучанського, 144 — Вишгородського.

 Окупована Росією територія України станом на 22 березня 2022 року

Коротка хронологія подій

- 24 лютого 2022 року**
 війська РФ перетнули державний кордон України з боку Білорусі та почали тимчасову окупацію Київської області. Російський десант висадився біля Гостомеля, а колони важкої техніки зайшли з півночі, з боку Чорнобильської зони відчуження.
- 25 лютого**
 російські військові просувалися ближче до Києва. Північ області — селища Іванків та Димер, села Обуховичі, Катюжанка та інші населені пункти поряд — частково перетворили на місце свого базування.
- 27 лютого**
 армія РФ повністю захопила селища Немішаєве та Ворзель. Тобто в лютому значна частина півночі Київської області була окупована російськими військами. До 21 березня 2022 року тривали бої між російською армією та Збройними силами України за населені пункти Київщини.
- 21 березня**
 ЗСУ звільнили село Мощун та селище Макарів.
- 28 березня**
 звільнено місто Ірпінь.
- 31 березня**
 звільнено місто Буча та селище Гостомель.
- 2 квітня 2022 року**
 всю Київську область було деокуповано.

За час окупації

1 370
жителів Київщини
загинуло

714
з них були
закатовані

Під час тимчасової окупації населених пунктів Київської області російські військові затримували цивільне населення без пояснень причини. Йдеться про сотні людей: декого з них закатували, декого відпустили, протримавши кілька днів, декого перемістили на територію РФ. Станом на 7 липня 2023 року зниклими безвісти під час активних бойових дій на території області вважаються 317 осіб. За оперативною інформацією поліції, 190 цивільних жителів Київської області перебувають на території РФ.

Місця утримання та маршрути вивезення

Документатори МІПЛ зафіксували кілька десятків місць утримання на території Київської області. Для цілей цієї аналітики ми виокремили три основних місця утримання, куди звозили людей із навколишніх населених пунктів.

- Місця утримання просто неба: поле в Макарівському районі біля гольф-клубу, яма біля села Катюжанка;
- Ливарний цех біля підприємства Вікналенд та територія підприємства Вікналенд;
- Холодильні камери в Гостомелі.

ЯМА БІЛЯ СЕЛА КАТЮЖАНКА

01. Свідок

ID Свідок

Ольга — свідчить про своїх братів,
викрадених цивільних Олега та Андрія.

Викрадення

29 березня 2022 року братів Ольги, старшого Олега та молодшого Андрія, затримали в селищі Димер. За словами Ольги, спочатку російські військові прийшли до Андрія і забрали його з дому. Перед тим провели обшук, знайшли фотографію брата Олега, який мешкав окремо. Росіяни забрали це фото і за ним впізнали чоловіка на вулиці, коли той із дитиною прямував до Андрія. Олега також затримали.

Умови утримання

Андрія та Олега вивезли в поле, місце розташування якого не вдалося ідентифікувати. Там чоловік побили, після цього їх посадили в яму поруч із селом Катюжанка. Загалом у ямі, за словами Олега, було 11 осіб. Згодом Олега дістали з ями разом із кількома іншими цивільними. Молодшого Андрія залишили з двома чоловіками, один із них був сусідом братів.

Олега росіяни завели в будинок, який стояв над дорогою біля ями і сказали, щоб він та інші нікуди не виходили,

тому що будинок заміновано. Сказали, що лише зранку розмінують, тоді можна буде вийти.

Коли брати перебували в ямі, російські військові сильно били Андрія палицею, в нього була зламана нога. Олегу також поламали ногу. Вранці цивільні змогли вийти з будинку, але Олег не міг сам ходити, тому залишився в хаті. *“Люди проїжджали і побачили, що його лишили, бо він сам ходити не міг”,* — розповідає Ольга.

Звільнення Олега

Олег повернувся додому після утримання в ямі біля села Катюжанка.

Маршрут вивезення Андрія

Андрій наразі перебуває в російському полоні. Від нього родина отримала лист у серпні 2022 року. Андрій написав звернення до брата: *“Привіт. Все добре. Передавай привіт мамі, Олі і дітям. Я за вами дуже сильно скучив, сподіваюсь, що колись побачимось”.*

ПОЛЕ В МАКАРІВСЬКОМУ РАЙОНІ БІЛЯ ГОЛЬФ-КЛУБУ

02. Жертви

² ID Жертва

³ ID Жертва

Микита² та Микола³.

Микита, цивільний мешканець села Андріївка.

Микола, цивільний мешканець села Бишів.

Викрадення Микити

3 березня 2022 року російські військові зайшли в село Андріївка та розташувалися на фермі на околицях селища Макарів, що поряд із Андріївкою. Ферма — навпроти будинку Микити, де він жив із родиною. Російські військові почали ходити по будинках місцевих, перевіряти всіх чоловіків, шукати зброю. За словами Микити, вони почали затримувати цивільних. Якщо людина була в камуфляжному одязі, її могли вбити. В селі такий одяг використовують як робочу форму.

Через обстріли вся родина Микити — він, його дружина, дитина, мати та батько — ховалась у підвалі власного будинку. Після обіду 3 березня 2022 року батько Микити, Олександр, вийшов із підвалу для того, щоб сходити у вбиральню. У той момент його схопили російські військові. Вони також зайшли до підвалу, наказали вийти Микиті. Росіяни почали обшук будинку, запитали в чоловіків, чи є в них зброя. Микита показав стару, іржаву рушницю без патронів і пневматичний пістолет. Зрештою російські військові забрали батька і сина. *“Мене повезли за село. Говорять, ми тобі поставимо питання і якщо все добре — відпустимо. У результаті питання тет-а-тет ніхто не ставив”,* — згадує Микита.

Викрадення Миколи

3 березня 2022 російські військові затримали Миколу в полях між селами Ясногородка та Северинівка, разом із двома іншими цивільними, які йшли по дорозі.

Утримання на полі біля гольф-клубу

Миколу та інших двох чоловіків перший день тримали в окопі. Там їх обливали пальним, тому що цивільні не відповідали, з якою метою вони ходили по території, де їх затримали. *“Мені простіше було, тому що на мені був спецодяг — він не промокає, лише в складках мені на тіло потрапило пальне. А хлопчина, який зі*

мною був у звичайному одязі, то в нього на половині тіла шкіра злізла. Я потім це бачив, коли ми разом потрапили в медичний намет у таборі в Курській області”, — свідчить Микола.

Микита про місце, куди його привезли після викрадення, розповідає так: *“Мені зв'язали руки, очі зав'язали. Звісно, в їхньому грубому стилі. Повезли за село, в поле. Там я почув голос батька”. Одною цивільною, сусіда Микити, росіяни відпустили, тому що в нього вдома була старенька та хвора мати. В полі з Микитою також був його друг, інший сусід, якого викрали, але не відпустили, а залишили разом із Микитою в полі. На цьому полі були інші затримані. Саме там Микита почув голос Миколи, з яким його згодом утримували.*

У полі всі цивільні лежали просто неба під снігом і дощем. Російські військові знущалися над цивільними полоненими, допитували їх про те, де розташовані українські військові, скільки там солдат, де їхній штаб. Було катування, імітації страти, декому ломали пальці. Микита говорить, що міг померти щодня.

На час перебування цивільних у цьому місця утримання просто неба температура на вулиці була мінус 15 градусів. Мінімум чотири дні цивільних тримали без їжі. Вперше погодували 7 березня 2022 року. Води також не давали. Микола розповідає: *“Змушували знімати взуття. Наливали воду у взуття, а пити не давали”.*

“Лежиш і все. Вмирай. Один, до речі, помер. У нього був цукровий діабет, йому постійно було зле. Якось він припинив уже відповідати. Ім'я не пам'ятаємо, він жив у районі нашого села”, — розповідає Микита.

За словами Миколи, цей чоловік постійно просив води, а потім помер: *“А коли нас виводили з поля, вояка росіянин каже: “Там трьохсотий, не піднімається”. Мій друг, коли шукав мене в братських могилах, то знайшов цього чоловіка”.*

Маршрут вивезення

На третій-четвертий день перебування в полі викрадених цивільних зібрали разом. Микола допоміг взутися іншим, тому що руки в них були зв'язані за спиною, а в нього — попереду. Росіяни наказали йому зробити це.

“Я в калошах. Мінусова температура, все поопухало, не одягається. Не знаю, де ми, в якому стані. Він нам допоміг, посадили нас усіх разом, їхня колонна російських військових почала рухатися з того поля”, — розповідає Микита. Росіяни хотіли вже перевозити цивільних, але їх почали обстрілювати. Коли російську колону обстрілювали, полонених українців залишили лежати на полі. За словами росіян, викрадених цивільних залишили без укриття, щоб якщо їх вб'ють, то це була би вина українських військових. Зрештою, полонених не поранило, лише один отримав контузію. Після обстрілу цивільних посадили у вантажівку та повезли в бік Чорнобиля. Людей спочатку привезли до невідомої будівлі на території України. Там перебувало ще більше полонених. Звідти їх перевезли гвинтокрилом до

Білорусі. Згодом викрадених цивільних із аеродрому в Білорусі літаком перевезли до Курська, в табір для військовополонених. Їх табору Миколу та Микиту разом перевезли до Курському СІЗО № 1. Пізніше Микиту повернули в Україну. Микола залишився в Курському СІЗО № 1, 7 травня 2022 року його перевели у виправну колонію суворого режиму № 1 Тульської області РФ.

Звільнення

Микиту повернули в Україну після операції на пальцях ніг через обмороження, яке він отримав під час перебування в ямі. Напередодні, 21 квітня 2022 року, його прооперували в Курському військовому госпіталі.

4 лютого 2023 року Миколу повернули в Україну під час обміну військовополоненими.

Щодо інших двох цивільних, яких затримали разом із Миколою, інформація про них наразі відсутня. На час звільнення Миколи вони перебували у виправній колонії суворого режиму № 1 Тульської області РФ.

“ВІКНАЛЕНД” — ДИМЕР

Київська область

Димерська громада розташована у Вишгородському районі Київської області. У складі громади є 34 населених пункти з адміністративним центром у [Димері](#).

“Вікналенд” — це назва підприємства, на якому виготовляють пластикові вікна. Воно розташоване у п'ятиповерховій будівлі за адресою: Вишгородський район, селище Димер, вул. Вишнева, буд. 22-Є, Київська область, 07330. Підприємство розташоване поруч із автодорогою Київ — Іванків. Поряд із ним — комплекс промислових приміщень, який місцеві жителі називають “Ливарний цех” або “Ливарня”. Свідки часто згадують, що заручників із різних населених пунктів Димерської громади, тримали або на території “Вікналенду”, або “Ливарного цеху”.

Приміщення підприємства “Вікналенд” російські військові використовували для базування особового

складу. У кабінеті директора підприємства, ймовірно, був штаб, де перебувало військово керівництво. Один із затриманих цивільних показав приміщення, у якому тримали викрадених людей. Воно схоже на гараж всередині великого цеху розміром приблизно 5 на 5 метрів. Посередині — великий компресор. Затримані спали на підлозі. Їли те, що приносили в закриті приміщення, а воду пили за допомогою шланга з каністри. Також чоловік показав місце, де людей били і катували. Це відбувалося біля дверей приміщення, де їх утримували. [Там же](#) проводилися імітації страти.

Зі свідчень місцевого населення, після того, як російські військові залишили територію Димера, щонайменше 17 цивільних осіб залишалося на території підприємства “Вікналенд”. Місцеві жителі допомогли їм вийти з місця утримання. Інші затримані під час окупації зникли.

Свідчення документаторки Наталії.

Наталія, журналістка-документаторка, яка з перших днів повномасштабного вторгнення документувала затримання та зникнення цивільного населення в Київській області. У своїх свідченнях вона надала список імен цивільних осіб, яких затримали російські військові. Грунтуючись на свідченнях, зібраних від рідних цивільних заручників і тих, хто був звільнений і зміг розказати про своє перебування в російському полоні, вона розповідає

про місця утримання, умови та маршрути вивезення цивільного населення з Київщини на територію Білорусі та Росії. Наталії відомо про безпідставні затримання, викрадення, зникнення безвісти 40 осіб із Київської області. **Про шістьох із них відомо, що одне з їхніх місць утримання було на території підприємства “Вікналенд”.**

04. Свідок

⁴ ID Свідок

⁵ ID Жертва

Ольга⁴ свідчить про викрадення її чоловіка Василя⁵, цивільного.

Викрадення

5 березня 2022 року Василь близько п'ятої години вечора виїхав на велосипеді в бік “Вікналенду” в кінець Димера.

Маршрут вивезення

Ольга розповідає, що від свідків дізналася про те, де перебуває її чоловік та якими шляхами його та інших цивільних вивозили на територію РФ.

“Від чоловіка отримали лист уже з території РФ. Не вказано, де саме він перебуває, немає адреси, нічого: “Жив, здоров”. Більше нічого не знаємо. Де він зараз, невідомо, але ось знайшли фото, яке

опублікували на телеканалі Російської Федерації. Дійсно, то був він, і російською стороною підтверджено це офіційно. 30 серпня 2022 року побачили фото чоловіка, написано “Полон”, прізвище, ім'я, дата народження. А потім, як опублікували списки в телеграм-каналі, то в них він також є, написано, що є фото на телеканалі РФ”, — розповідає Ольга.

Відомо, що Василь перебував у Брянському СІЗО № 2.

Жінка свідчить про те, що в Димерській громаді під час окупації зникали люди: *“У нас в Димері, в Козаровичах дуже багато забирали людей. Ми маємо групу (чат для спілкування), там більше ста учасників. І майже всі там цивільні, дуже мало військових”.*

05. Свідок

⁶ ID Свідок

⁷ ID Жертва

⁸ ID Жертва

Яна⁶ свідчить про затримання свого батька Сергія та знайомого Олександра. Сергій⁷, цивільний мешканець селища Димер, працював у селі Нові Петрівці, на меблевій фабриці. Олександр⁸, цивільний мешканець села Гаврилівка.

Викрадення Сергія

26 лютого 2022 року російські військові зупинили Сергія на виході з продуктового магазину біля відділення Укрпошти в Димері. За словами свідків, у день викрадення Сергій пішов до магазину, оскільки знайомі сказали йому, що там можна придбати продуктів. Після цього чоловік планував занести пакет із продуктами для доньки Яни у Демидів. Біля магазину він зустрів свого колишнього однокласника, чоловіки розмовляли. Згодом однокласник розповів, що раптом почув шум, почала їхати важка техніка. Однокласник заховався за будівлю, присів, а Сергій пішов до дочки. У цей час росіяни побачили Сергія, почали кликати: "Ей, мужик". Сергій відповів: "А що ви хочете, хлопці? Я йду додому". "Та ні, йди сюди", — сказали вони. Сергій наполягав, що йде додому. Зрештою, кілька російських військових вийшли з техніки і почали бити чоловіка, потягнули за ногу в БТР, повезли в невідомому напрямку.

Олександр Харченко, місцевий житель, який зайняв посаду голови об'єднаної територіальної громади під час окупації [Димера](#), сказав Яні, що її батько в них: "У моїх рєбят, його взяли за погану поведінку". Додав, що 19 березня Сергія відпустять.

Батько Сергія в минулому впродовж 18 років був головою сільради. Яна стверджує, що її дідусь, батько

і вона були в списках, які росіянам дали колаборанти: "Оці всі прізвища, наші прізвища, не дивлячись на те, що в мене вже інше прізвище більш як 14 років, ми там всі були в тих списках. Були місцеві депутати, були з комунгоспа люди в списку".

Викрадення Олександра

Олександр, знайомий Яни, зник 8 березня 2022 року. Його затримали в Димері біля пожежної частини, коли він їхав автомобілем зі своєю дружиною та дитиною. Чоловіка утримували або на "Вікналенді", або на території "Ливарні".

Маршрути вивезення

19 березня 2022 року Сергія вивезли з місця утримання в невідомому напрямку.

Яна свідчить, що з села забирали багатьох цивільних чоловіків: "Забирали навіть мисливців, у яких була зброя з ліцензією. Російські військові здебільшого забирали чоловіків".

Де сьогодні перебуває Сергій та Олександр — невідомо. За не підтвердженою інформацією, чоловіки були в Брянському СІЗО № 2 та Курському СІЗО № 1. Однак їхнє місце утримання не підтверджене Міжнародним комітетом Червоного Хреста.

06. Свідок

⁹ ID Свідок

¹⁰ ID Жертва

Надія⁹ свідчить про викрадення її родича Олександра¹⁰. Олександр, 23 роки, цивільний мешканець села Козаровичі. Чоловік працював у господарчому магазині в Димері.

Викрадення

3 24 лютого 2022 року Олександр почав із власником магазину вивозити товар, їздив між Димером та Козаровичами. 2 березня 2022 року російські арміїці

зайшли в Димер. Цього дня Олександр не вийшов на зв'язок. Надія пішла до нього додому в Козаровичі. Там жінка побачила, що на підвір'ї стояло авто Олександра з порізаними колесами. Згодом сусідка розповіла, що бачила, як інші машини заїжджали на підвір'я,

а в будинку російські військові зробили обшук. Свідки стверджують, що Олександра забрали саме з дому. Коли Надія прийшла до будинку Олександра, там нікого не було: *“В хаті бардак, все розкидано, нема ніде нікого. Сусіди мені сказали, що тут були росіяни, що Сашу ввели з піднятими руками то в хату, то з хати”*. За словами сусідів, крім Олександра на місці було ще три чи чотири цивільних чоловіків, їх усіх російські військові ставили на коліна, поки проводили обшук в будинку.

Надія розповідає про те, що селом їздив автомобіль, ймовірно, хтось із російського командування, можливо, відслідковували когось із цивільних. *“Ми бачили, що машина їздила, УАЗік, на них ще казали “бобік”. І вона два рази їздила повз нас у провулок. Ми знали, що то не проста машина, не просто БТРи їздили”,* — уточнює Надія.

У середині березня 2022 року російські солдати відпустили групу цивільних, яких утримували на території “Вікналенду”. Звільнений односельчанин підтвердив, що Олександра утримували саме там. Чоловік розповів, що з місця утримання його вивели в групі з іншими, возили машиною, а потім висадили на околиці Димера, сказали йти з піднятими руками додому. Олександр залишився на території “Вікналенда”.

Маршрути вивезення

Надія каже, що не знає, коли Олександра вивезли з Київщини. Жінка припускає, що це сталося 24 березня, а 27 березня 2022 року він та інші цивільні вже були в Брянській області в місті Новозибков у СІЗО № 2.

07. Жертви

¹¹ ID Жертва

¹² ID Жертва

Василь¹¹ свідчить про своє викрадення та викрадення свого сина Дмитра¹². Василь та Дмитро, цивільні мешканці Димера. Дмитро працював журналістом.

Викрадення

Василь, його дружина та син Дмитро на початку повномасштабного вторгнення перебували у себе вдома в селі Козаровичі. Зі свідчень батька та матері, вони знали, що в село зайшли російські військові: *“Вони стояли по нашій дорозі прямо під хатою, ціла колона, 70 чоловік, всякі БТРи та спецтехніка”*. 2 березня 2022 року російські військові вигнали родину з власного будинку на подвір'я та обшукали житло. Дружина Василя згадує, що після обшуку військові забрали деякі речі та пішли: *“Один російський військовий стояв на подвір'ї з автоматом, а двоє чи троє зайшли в хату. Робили обшук, вкрали у нас годинника, забрали телефони”*.

3 березня 2022 року родина побачила, що на їхньому подвір'ї лежить ракета. Василь розповідає: *“Прямо в хату до нас потрапило. А стріляли з-за хати*

нашого сусіда. В нас був шок, повилітали всі двері та вікна. Ми вирішили перейти жити до сусіда через дві хати”. Пізніше Василь та Дмитро вирішили повернутися, щоб подивитися, якої шкоди будинку завдала ракета.

Василь описує, як викрали його і сина: *“Ми з Дімою вирішили прийти. Підходимо до хати, а на нас нападають п'ять чоловік із автоматами, азіати у військовій формі, в шоломах. І почали кричати: “Руки вгору! Легай!”. За їхнім акцентом було чути, що вони росіяни. Нас кинули на землю, обшукали, знімали чоботи та стріляли під вухом. А тоді підняли, накиннули на голови куртки, щоб не видно було, куди ведуть, і повели нас пішки невідомо куди. Я ще впав, волоком мене за комір тягнули. Тоді я встав, нас завели до якоїсь будівлі. Дімі обмотали голову скотчем, щоб нічого не бачив, а мені просто надягнули шапку на очі. І роздягли нас”*.

Місця утримання

Спочатку Василя і Дмитра привезли до складських приміщень, які розташовані на вулиці Лесі Українки в селі [Козаровичі](#)¹³. Ці склади пізніше були розбомблені через бойові дії. В одному з приміщень Василя тримали в коридорі впродовж двох годин під охороною російського військового з автоматом. Після цього чоловіка зачинили в темному гаражі, де він пробув три доби зі зв'язаними руками. Вечорами, за словами полоненого, йому кидали щось поїсти.

Уночі 8 березня 2022 року Василя вивели з гаража та посадили у військову машину "Урал", де перебували інші цивільні полонені, в тому числі Дмитро. Їх довго возили в автомобілі, привезли на територію "Вікналенду" в Димері. Цивільних із закритими очима завели у велике приміщення, схоже на гараж, де стояв компресор. У цьому приміщенні, за словами Василя, заряджали акумулятори. Першу ніч викрадені цивільні спали на холодному цементі та навіть не мали води. Наступної ночі закриті в гаражі чоловіки почали шукати папір, щоб підстелити для ночівлі, поставили діжку для туалету, знайшли дистильовану воду. Так вони провели дві доби, а потім їх роз'єднали.

Цивільних, які крізь пов'язку на очах намагалися розгледіти, де вони, російські солдати били ногами.

Звільнення Василя

Василь потрапив у групу звільнених цивільних, яких відпустили 11 березня 2022 року. В той день російські військові вивезли з "Вікналенду" на околицю Димера дев'ятьох цивільних та відпустили їх там. Іншу групу цивільних, у якій був Дмитро, російські військові повезли далі з собою. Василь запитував, куди везуть його сина, на що йому відповіли: "Закінчиться війна, скоро буде вдома".

Після звільнення Василь дійшов пішки до Козаровичів, але російські військові, які охороняли село на блокпосту, його не впустили. Потрібно було назвати номер бригади, яка утримувала цивільних на "Вікналенді". "Про 83 бригаду патрульним сказав той, хто опікувався нами, він був і в Козаровичах, і в Димері. А яке у нього звання, я не знаю, він картавив, був молодий і високий, ходив постійно з автоматом. Тобто він був із 83 бригади", — розповідає Василь.

Маршрути перевезення Дмитра

31 березня 2022 року о 3 годині ночі росіяни вийшли з села, забравши з собою викрадених цивільних. Можливе місце утримання Дмитра після викрадення — СІЗО № 2 міста Новозибков Брянської області, РФ.

Викрадення групи волонтерів

18 березня 2022 року в селі Лісовичі російські військові викрали чотирьох цивільних, волонтерів, які допомагали евакуювати цивільне населення та розвозили гуманітарну допомогу. Серед них були Роман та ще четверо цивільних чоловіків. 19 березня викрали Юлію, волонтерку з тієї ж групи. Всіх цивільних привезли до місця утримання на території підприємства "Вікналенд".

08. Жертви та свідок

¹⁴ ID Жертва

¹⁵ ID Свідок

Роман¹⁴.

Свідчить Тетяна¹⁵, дружина Романа.

Роман — цивільний мешканець села Миколаївка.

Викрадення

18 березня 2022 року Роман та інші цивільні поїхали в Демидівську сільраду до волонтерки Юлії по продукти, щоб розвести їх своїм сусідам, цивільним мешканцям. Приїхавши до сільради, чоловіки зрозуміли, що їм

знадобиться допомога для розвезення продуктів. Оскільки мобільного зв'язку в тій місцевості не було, чоловіки поїхали до Миколаївки просити допомогу в знайомі, в якій був автомобіль. В авто з братами був цивільний односельчанин, який хотів евакуюватися у цей день після обіду. Коли чоловіки заїхали до Миколаївки,

[13] Можливо, мова йде про ці склади.

вони побачили БМП (бойова машина піхоти) і пост. Військові повідомили, що цивільні зможуть проїхати, коли завершиться військова операція.

Під час очікування до чоловіків приїхав їхній знайомий волонтер на мікроавтобусі. Всі четверо вони чекали біля військового посту дві з половиною години. Раптом із усіх боків їх оточили російські військові, наказали вийти з машини, роздягнули та шукали на тілі чоловіків татування. Після обшуку чоловіки одягнулися, російські військові обмотали їхні руки скотчем, приклеїли на очі шапки та повезли в багажнику мікроавтобуса “Мерседес” у невідомому напрямку.

Місце утримання

Російські військові привезли затриманих чоловіків до “Ливарні” біля “Вікналенду”. За словами звільненого цивільного, на той час у цьому місці утримання перебувало 17 осіб. Пізніше в той день привезли ще одного цивільного, а наступного дня — Юлію. Ввечері 18 березня 2022 року деяких цивільних росіяни відпустили.

Людей допитували та катували через переписки у телефоні, де хоча б якось згадувалося про війну. Російські солдати припускали, що затримані передавали цінну інформацію про розташування їхньої армії. Одного з цивільних військові били та розряджали електрошокер, торкаючись його губ. Іншому цивільному з Козаровичів росіяни поламали пальці через те, що він робив заміри води на підірваній дамбі. Його катували, аби він

назвав імена людей, які працювали на цій дамбі, адже російським військовим необхідно було її полагодити. Іншого цивільного з Козаровичів затримали, коли він у полі збирав сухпаї, росіяни застрелили двох його собак та провели обшук у його помешканні. Причиною викрадення стало те, що у чоловіка вдома були знайдені ним снаряди часів Другої світової війни. Російські військові вважали, що чоловік — артилерист.

Під час утримання викрадені цивільні змушені були писати розписки про те, що зобов'язуються допомагати російській армії, здавати позиції українських військових, не брати зброю, не виступати проти так званих “ЛНР” та “ДНР”. Ці зобов'язання також проголошувалися усно, щоб російські військові змогли зафіксувати їх на камеру.

Маршрути вивезення

23 березня 2022 року 17 цивільних повезли з “Вікналенду” до Гостомеля. У росіян був список, в якому біля кожного прізвища стояла буква “Г” чи “Д”, що означало Гостомель або додому відповідно. Одного чоловіка спочатку внесли до списку “додому”, та коли російські солдати побачили, що їм не вистачає полонених — забрали його до групи на вивезення.

25 березня 2022 року Романа та інших цивільних перевезли з Димера до Гостомеля, потім у Білорусь і зрештою вивезли на територію РФ, в Брянське СІЗО № 2 у місті Новозибков.

09. Жертва

ID Жертва

Цивільний мешканець, ім'я якого не розголошується, волонтер.

Викрадення

Чоловіка викрали 18 березня 2022 року, коли він проводив евакуацію цивільного населення з села Козаровичі. Російські військові зупинили авто та повідомили, що цивільних можна евакуювати лише до Білорусі. Він не погодився, тому що люди хотіли евакуюватися на безпечну територію в Україні. За відмову чоловіка затримали.

Місце утримання

Спочатку затриманого привезли в Димер. Шість діб він пробув у місті утримання на території підприємства “Вікналенд”, де на той час було більше 20 викрадених цивільних. Декого катували. “При мені на одному хлопцеві розрядили два електрошокери”, — згадує чоловік.

Маршрути вивезення

Згодом цивільного чоловіка та ще понад десять полонених вивезли з Димера на територію Білорусі.

З Білорусі їх вивезли в Росію, Брянську область, місто Новозибков, СІЗО № 2.

Він розповідає про перевезення цивільних до РФ: “23 березня 2022 року нас забрали з Димера, всього 14 людей. Потім дорогою ще одну жінку додали. Ми спочатку одну ніч переночували в Гостомелі на території аеропорту. Потім нас везли двома “Уралами” в Білорусь, там одна ніч. В кожному з “Уралів” було по 35–37 людей. Було кілька військових, але 90% — цивільні”.

Звільнення

Усього в Брянському СІЗО № 2, за словами цивільного, під час його перебування утримувалося близько двохсот людей із Київської області. Чоловік повернувся в Україну під час обміну військовополоненими 9 квітня 2022 року.

Юлія, цивільна, волонтерка, розвозила гуманітарну допомогу в найближчі населені пункти.
Інтерв'ю з відкритих джерел.

Викрадення

19 березня 2022 року о 16:45 на російському блокпосту в селі Литвинівка російські військові зупинили Юлію, роздягли та забрали в полон. До викрадення росіяни вже погрожували жінці, що її затримають, тобто російські військові знали, що вона — волонтерка. *“Вони постійно ходили по нашій ОТГ, в них був старший, його позивний Байкал. Це була остання медикаментозна допомога в п'ятиповерховий будинок. Я занесла коробку і поверталася. Мене зупинили на блокпосту і сказали, що я вже нікуди не йду, мені потрібно з ними провести розмову. Сказали, що прийде старший і розмовлятиме зі мною, тому що, за його словами, я володіла дуже великою кількістю інформації, а потім мене відпустить”,* — свідчить волонтерка. Після допиту її не відпустили. До росіян приходили колеги Юлії та просили, щоб її звільнили, але ті відмовили, пояснювали, що вона поводитися некоректно та розповідала українським військовим про місце розташування російської армії.

"ВІКНАЛЕНД"

“Перед тим як вивозити на Гостомель, нас примусово змушували писати розписку про те, що ми не заперечуємо співпрацювати з РФ. Хто не підписував, того вивозили, а підписувати змушували за допомогою тортур”, — пояснює Юлія підстави вивезення цивільних на територію РФ. Жінка описує, як проводилося підписання паперів: *“Троє спецназів у балаклавах, бронешлесах, на спині написано: “Спецназ”. Саме вони й завдавали*

ушкоджень”. Били цивільних поліцейськими кийками та застосовували до них електрошокери.

Маршрути вивезення

Юлія описує маршрут вивезення та неналежні умови, в яких перебували цивільні: *“Спочатку нас, 33 особи, привезли в Гостомель на аеродром. Там ми перебували під обстрілами один день. З тваринами краще поводитися, ніж із нами тоді. Потім нас перевезли до Білорусі в місто Наровля. Далі нас перевезли до аеропорту “Бельбек”, у Криму, а згодом ми потрапили в Брянську область в СІЗО № 2”.*

За словами Юлії, в камері СІЗО № 2 чоловікам перед допитами давали цигарки, щоб вони розслабилися, тому що під час самого допиту їх били ногами. *“Били нас чоловіки. Там жінки були тільки на видачі спецодягу. А решта — чоловіки: і перевірка, і аналіз крові, і огляд гінеколога — це все робили чоловіки”,* — розповідає Юлія.

Від жінки вимагали розповісти про позиції українських військових, кількість особового складу, яка в них техніка. Її також допитували про те, як відбудувати мости та розбиті дамби.

Звільнення

9 квітня 2023 року відбувся обмін військовополоненими між Україною та Росією, Юлія повернулася в Україну.

ХОЛОДИЛЬНИКИ — ГОСТОМЕЛЬ

[Гостомель](#) — це селище міського типу в Бучанському районі Київської області України, центр Гостомельської селищної громади, Місто-герой з 6 березня 2022 року. Селище розташоване на річці Ірпінь, за 12 км у північно-західному напрямку від Києва. У Гостомелі розташований український міжнародний вантажний аеропорт “Антонов”, який росіяни почали атакувати 24 лютого 2022 року.

У місці утримання в Гостомелі перебували цивільні, яких привозили відразу після затримання. Також це була одна з зупинок, куди звозили цивільних із інших місць утримання для подальшого вивезення в Білорусь. Наприклад, тих, кого утримували на території підприємства “Вікналенд”, згодом перемістили до Гостомеля.

З “ВІКНАЛЕНДУ” до Гостомеля. Зупинка перед Білоруссю.

8.1 Жертва

ID Жертва

Роман.

Один зі звільнених чоловіків розповідає, що в Гостомелі цивільних закинули в стаціонарний холодильник, де на стінах висіли радіатори. До цього місця утримання з “Вікналенду” заручників везли на машині “Урал”. Спочатку авто заїхало в ангар, де був літак “Мрія”,

а далі цивільних перевели до холодильника. Російські військові склали список затриманих за прізвищами, таким чином звільнений чоловік нарахував 20 осіб, які перебували разом із ним в Гостомелі.

9.1 Жертва

ID Жертва

Цивільний мешканець, ім'я якого не вказується на його прохання.

Чоловік був у тій самій групі, що й Роман та Юлія. Розповідає, що в Гостомелі до групи з “Вікналенду” додали ще трьох осіб. Серед цивільних був 70-річний

чоловік, який ледь стояв на ногах. “Тобто вони нас брали, як товар для обміну”, — каже чоловік.

11. Свідок

¹⁶ ID Свідок

¹⁷ ID Жертва

¹⁸ ID Жертва

Свідчить Наталія¹⁶ про чоловіка Євгена¹⁷, про чоловіка своєї сестри Сергія¹⁸ та племінника. Усі чоловіки — цивільні.

Викрадення Сергія

7 березня 2022 року Сергій зник.

Викрадення Євгена

Російські військові базувалися в школі № 2 за адресою вул. Проскурівська. У лісі неподалік міськради у них був блокпост. 17 березня 2022 року вони заїхали на вулицю, де жила родина Наталії, та почали грабувати цивільне населення, вивозили награване військовою технікою. Місцеві жителі були шоковані. Саме у цей день російські солдати зламали в будинку свекрухи Наталії ворота. На вантажній машині вони в'їхали в паркан, обшукали будинок та забрали деякі речі. А 18 березня близько 10:00 росіяни на БТРі заїхали до помешкання Наталії, з автоматами обшукали будинок, Наталію з Євгеном роздягнули. Євгена залишили біля будинку, а Наталію з братом Євгена повели до помешкання свекрухи, де військові робили обшук. “Шукали зброю і телефони. Хтось їм сказав, що мій чоловік наводить на них вогонь. Після викрадення, коли я шукала наших чоловіків, сусіди казали, що росіяни часто аргументували затримання тим, що людина має

зброю. Знаю, що існували списки, за якими людей вбивали”, — свідчить Наталія.

Євген — етнічний росіянин, російські військові про це знали. Чоловік стояв на колінах під прицілом автомата, поки один із російських військових забирав ноутбук родини, склавши той у дитячий рюкзачок. Чоловік намагався розповідати родичам із Росії, що відбувається в Україні, тому коли росіяни знайшли його мобільний телефон, прочитали ці повідомлення. Можливо, це стало причиною його викрадення.

Місце утримання

Зі слів свідків Наталя дізналася, що Євгена утримували на території військового містечка в Гостомелі.

Маршрути перевезення

25 квітня 2022 року один зі звільнених полонених розповів, що бачив Євгена. Їх вивезли через Білорусь до РФ, тримали в Брянському СІЗО № 2. Перебування Сергія та Євгена в полоні на території РФ підтверджене МКЧХ, але конкретне місце утримання не вказане.

Свідчить Наталія¹⁹ про чоловіка Євгена²⁰. Євген — цивільний мешканець, працював на підприємстві, яке займається ремонтними роботами. 17 лютого 2022 року Євген поїхав на підробіток до Гостомеля.

Викрадення Євгена

Євген та інші робітники, які приїхали працювати в Гостомель, проживали у двоповерховому будинку. Саме в цьому помешканні вирішили оселитися російські військові. Вони зайняли другий поверх будівлі. З початку березня місто було під обстрілами, цивільні чоловіки ховалися у підвалі. З того часу Євген не виходив на зв'язок. 11 березня 2022 року почалася евакуація з міста, деякі цивільні змогли повернутися додому, повідомили Наталії, що Євген вийшов із дому 7 березня і зник.

Маршрути перевезення

Після першого обміну військовополоненими Наталія побачила фото чоловіка в інтернеті і зрозуміла, що він перебуває в Брянському СІЗО № 2. Згодом це підтвердили співкамерники Євгена, яких звільнили під час обмінів. У серпні 2022 року від Євгена прийшов лист про те, що в нього все добре, більше деталей не було.

13. Жертва

Цивільний мешканець, ім'я якого не вказується за бажанням свідка.

Викрадення

8 березня 2022 року чоловік разом із товаришем допомагали цивільним мешканцям евакуюватися, вивозили їх на вантажному автомобілі на відносно безпечні території. Під час того, як чоловіки їхали по жінок і дітей, їх зупинили російські військові. Вони сіли в машину до волонтерів та поїхали разом із ними за адресою, де на волонтерів чекали цивільні.

Чоловік розповідає про затримання: *“Коли машина під'їхала до місця прибуття, туди з'їхалися люди в чорному, в масках, висмикнули нас із автомобіля, поклали на асфальт і почали бити. Вони кричали, що ми — корегувальники, розвідка. Мені надягли пластикові наручники. У цей момент почався мінометний обстріл. Росіяни взяли мене під руки та повели у невідомому напрямку, очі в мене були заклеєні скотчем. Метрів за 100—150 від місця затримання я почув гучні звуки броньованих машин. Мене кинули на асфальт біля однієї з цих машин та почали бити ногами по обличчю, по ребрах та руках. Шапка зі скотчем злетіла з очей і я побачив дуже велике скупчення броньованої техніки. Сотні машин. Вони стояли в притул одна до одної. Я зрозумів, що там розташований їхній штаб, це було навпроти Гостомельського ринку. Російські начальники допитували чоловіків про те, де інша група розвідників”.*

Волонтерів катували, затиювали на шії пакет, не давали їм дихати. Цивільні пояснювали російським військовим, що їхали по зеленому коридору, за домовленістю з ними. Росіяни стверджували, що в них є інформація, що ці цивільні — розвідники, а для того, щоб вони не втекли, їхні ноги засунули між котками гусениці. Якщо рухати ногами в такому положенні, їх просто переїде броньована машина. Таким чином чоловік пролежав під снігом п'ять годин.

За акцентом росіян можна було здогадатися, що це були кадирівці. Зрештою чоловіка посадили зверху БМП та повезли до лісу. Він був не сам, у машині один на одному лежали затримані, загалом чотири особи.

Місце утримання

Цивільний розповідає, як із ними поводитися російські військові в місці утримання: *“Нас відвезли до лісу. За певний проміжок часу в мене знову шапка злізла з очей і я побачив, що там було багато бронетехніки, закопаної в лісі. Там були одні кадирівців і буряти. Я побачив тільки, що за 3—4 метри від нас була глибока триметрова яма, де лежали вже мертві українські військовослужбовці в формі. І приблизно, я так зрозумів, що в сторону цієї ями мене і повели. Скільки там людей — я не встиг перерахувати. Бо нас зразу штовхнули в яму на трупи і сказали, що хто намагатиметься вилізти, того розстрілюватимуть. Ми три дні пробули просто неба в цій ямі. Весь цей час падав сніг, ми змушені були вкривалися мертвими тілами, таким чином хоч трохи зігрівалися. Росіяни виводили нас на допити, стріляли над головою, але ми так і не зрозуміли з тих питань, що вони хотіли від нас дізнатися”.*

Впродовж трьох днів заручників не годували та не давали їм питної води. На третій день після затримання цивільних знову завантажили на бронетехніку і повезли у невідомому напрямку. Загалом під час перевезення було троє живих чоловіків, решта — мертві тіла. Орієнтовно 12 березня 2022 року техніка зупинилася, чоловік почув, що працюють військові генератори. Тоді цивільних під руки повели до темних холодильних камер. Увесь цей час у чоловіків залишалися пластикові кайданки на руках, від чого вони опухли.

“Мене кинули в темну камеру, окремо від решти цивільних. Там із мене зняли маску, щоб я хоч щось бачив. Проте там була суцільна темрява. Так я пролежав до ранку”. Пізніше чоловіка перевели в іншу холодильну камеру, де було 28 затриманих. Щоб зігрітися, люди спали один на одному. Під час допитів російські військові запитували у цивільних про ЗСУ та АТО. Вимагали, погрожуючи пістолетом, номер телефону Володимира Зеленського та адресу Степана Бандери.

На допитах над чоловіком знущалися, у нього вибиті всі зуби, пошкоджені ребра та руки. Російські військові застосовували палки, кийки, били ногами та навіть кидали в чоловіка табуретку. Зазвичай це робили двоє російських військових — один тримав автомат на прицілі, а другий бив, все це фіксувалося на відеокамеру. Затриманий цивільний також отримав осколкове поранення під час обстрілу, проте належної медичної допомоги йому не надали, просто перебинтували ногу, вийнявши уламки. До 19 березня його допитували чотири рази і п'ять разів виводили на розстріл. Імітація розстрілу відбувалася біля сміттєвої ями. Чоловік розповідає, що одного полоненого росіяни вбили, тому що він зійшов з глузду. Пізніше інші затримані цивільні його поховали. Коли чоловіка опускали в яму, бачили синці на всьому мертвому тілі.

“Ми чули, що за дверима спецназ. Вони частенько заходили до нас із комендантом цієї морозильної камери. Він — єдина людина, яка заходила без маски, звать Сергієм. Якщо мені покажуть його фотографію, я впізнаю”, — каже чоловік.

Маршрути перевезення

19 березня 2022 року відбулася фільтрація цивільних, відокремили тих, кого вирішили вивозити. Чоловік потрапив у цей список. Його та інших цивільних привезли на Чорнобильську АЕС, в укриття над четвертим енергоблоком. Далі людей повезли до Білорусі, там вони перебували в ангарі. Там чоловік дізнався, що серед викрадених є його цивільні знайомі. Затримані провели в Білорусі три дні, далі їх везли колонами по 5—6 машин до Брянського СІЗОН[№] 2, в Росію. Під час перебування у цьому місці утримання до цивільних допитували, катували. Пізніше чоловіка перевезли в СІЗО № 2 міста Таганрог.

Звільнення

6 травня 2022 року чоловік повернувся в Україну під час обміну військовополоненими.

14. Жертва

ID Жертва

Олександр, цивільний, до викрадення працював трактористом.

Викрадення

У день викрадення Олександр із родиною ховалися від обстрілів у погребі власного будинку. Коли на подвір'я зайшли російські військові, Олександр вийшов із погреба і військові відразу наблизилися до нього. Його заарештували, тому що він “майданівець”, а в телефоні має переписки про війну. За словами російських військових, він — “їхня людина”. Чоловіка привезли в центр міста, де були інші затримані. Спочатку людей поклали на землю обличчям вниз, зв'язали. Пізніше чоловіків поклали у броньований автомобіль, прив'язали до авто замість матрасів та накрили брезентом. Так вони їздили два з половиною дні, а російські військові сиділи на них, коли їхали в авто. На ніч людей відв'язували від автомобіля, прив'язували один до одного, а ноги — до гусені БМП, залишали просто неба. Лише на четвертий день цивільних нагодували кашею, яка залишилася після російських військових. До цього їх не годували та не пускали до туалету. Російські репортери Першого каналу приїжджали в Гостомель, ходили в холодильники, зняли відео про полонених.

Місця утримання та маршрути перевезення

3 березня 2022 року шістьох викрадених цивільних передали іншій бригаді російських військових. Чоловіків знову прив'язали до БМП та повезли до ями біля села Катюжанка, де солдати влаштували їм імітації страти. 4 березня чоловіків перевезли в Гостомель до приміщення, схожого на їдальню. 5 березня їх перевели в холодильні камери, де на той час були інші затримані. Загалом у цих холодильниках, за словами Олександра, утримували 125 осіб із Київської області. 7 березня усіх цивільних вивезли в Чорнобиль, проте двох із них вивели з авто і більше їх ніхто не бачив, невідомо, що відбулося з цими чоловіками. На Чорнобильській АЕС цивільні переночували одну ніч. 8 березня їх перевезли в Гомель, місто в Білорусі. Проте за дві години цивільних повернули в Чорнобиль. 9 березня їх знову повезли в Гомель, цього разу в аеропорт. Цивільних у літаку довели в Курськ. 14 березня чоловіка привезли в СІЗО № 1 у Курську, Російська Федерація, де він перебував із іншими цивільними, одному з них було 70 років.

Звільнення

14 квітня 2022 року відбувся обмін військовополоненими, Олександр повернувся додому.

ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСТЬ

Опис області

↔ 31 865 км²

⊕ 5 районів

◆ 1510 населених пунктів

Чернігівська область є північним прикордонним регіоном України, що межує з територіями Російської Федерації (80 км від Чернігова) та Білорусі (50 км від [Чернігова](#)).

▨ Окупована Росією територія України станом на 22 березня 2022 року

Коротка хронологія подій:

- **24 лютого 2022 року** північ області була окупована.
- **Станом на 3 квітня** силами української армії область було звільнено
- **6 квітня** у Сіверському оперативному районі було відновлено контроль над державним кордоном України.

Чернігівщина є одним із найбільш постраждалих українських регіонів із початку повномасштабного вторгнення Росії.

Близькість до кордону стала причиною того, що Чернігівщина найпершою зазнала повномасштабного вторгнення російської армії. Вторгнення на Чернігівщину почалося з ракетного удару по пункту управління Ніжинського аеродрому, атак на прикордонні застави та навчальний корпус 1-ої танкової бригади в [Гончарівському](#). Колони російської техніки, що рухалися з північно-східного напрямку, захопили безперервними хвилями через пункт прикордонного контролю "Сеньківка", де сходяться кордони трьох держав: України, Росії та Білорусі. Ще одним напрямком вторгнення російських військ у Чернігівську область був рух із Сумської області з боку міста Батурин через Ічнянщину та Ніжинщину в бік міста Бориспіль.

Збройні сили РФ рухалися вперед, намагаючись оточити Чернігів. Військові розставили техніку в окупованих селах і селищах під Черніговом: у Товстолісі, Терехівці, Малинівці, Черниші, Седневі, Березанці, Вознесенському, Киселівці. З систем залпового вогню вони обстрілювали українські позиції з Черниша, Малинівки, Терехівки. Штаб управління наступом росіяни розгорнули в місті Вишневе на Ріпкинщині, за 35 км від Чернігова. Там само організували великий логістичний пункт. Головною метою армії РФ було взяття Києва. Російські війська мали на меті через сіверський напрямок вийти на північні та північно-східні околиці столиці. Для цього вони поступово захоплювали значні частини Чернігівської області. Сам Чернігів у випадку захоплення мав стати логістичним штабом по дорозі до столиці.

Місця утримання

Під час окупації російська армія встановлювала свої порядки у населених пунктах, а також вдавалася до свавільних і протиправних дій проти цивільного населення. Після звільнення захоплених міст і сіл на Чернігівщині було виявлено місця утримання та катувань, створені російськими військовими. Через ці місця пройшло чимало місцевих жителів, у результаті чого цивільні зазнали каліцтва і тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, деяких осіб було знайдено вбитими. Велика кількість людей вважається безвісти зниклими, про їхню долю нічого невідомо. Декого з цивільних заручників вивезено на територію РФ, де їх незаконно утримують в російських пенітенціарних установах.

Фахівцями МІПЛ досліджено два місця утримання цивільних заручників на території Чернігівської області в селі Вишневе.

Російське вторгнення на Чернігівщину тривало понад місяць.

Вишневе

Село Вишневе з населенням близько 547 осіб розташоване за 30—35 км на північ від Чернігова і за 40 км від державного кордону України з Білоруссю. Окупація Вишневого тривала понад місяць: 25 лютого 2022 року на територію населеного пункту увійшли російські військові, а 4 квітня 2022 року село звільнила українська армія.

Вишневе було стратегічно важливою локацією для російської армії, адже тут є виїзд на Рівнопілля, звідки йдуть дороги навколо Чернігова і на Київ. [У Вишневому](#) було розгорнуто російський військовий штаб управління наступом, командний і логістичний пункти. Також звідси керували штурмом і вели вогонь по Чернігову.

Староста села Замглай Чернігівської області Олександр Красківський, якого утримували у Вишневому, зазначає, що там було сформовано військову базу росіян із величезною кількістю особового складу і техніки: *“Вони там окопувались. Дуже багато стояло техніки і їх там було дуже багато. Вони розмістилися, там була їхня комендатура і основна база. Стояли танки, БТРи і т. д.”*. У селі було розгорнуто комендатуру —

російську окупаційну адміністрацію, яку, за свідченнями потерпілих, очолював комендант із позивним “Закон”, Костя Закон.

Важливо, що крім військових, серед особового складу російської армії, що базувалася у Вишневому, були також представники Федеральної служби безпеки РФ (ФСБ): саме вони проводили більшість допитів затриманих. Про це, зокрема, відомо зі свідчень потерпілих та їхніх родичів.

На базі своїх штабів у Вишневому російські військові облаштували місця утримання для цивільних затриманих та військовополонених. У цьому документі проаналізовано два місця утримання:

- I Територія деревообробного підприємства, пилорами (колишній консервний завод);
- II Вишнівський заклад загальної середньої освіти I-II ступенів.

Школа у Вишневому, де російські спецслужби допитували і катували викрадених українців.
Фото: Віктор Ковальчук

ТЕРИТОРІЯ ДЕРЕВООБРОБНОГО ПІДПРИЄМСТВА, ЛІСОПИЛКА АБО ПИЛОРАМА

На базі деревообробного підприємства на вулиці Центральна, 1 у Вишневому російські військові облаштували один зі своїх штабів. Там же було місце утримання цивільних. [Зі слів](#) Таїсії Теремило, старости

Вишнівського старостинського округу, відомо, що в приміщенні лісопилки утримували близько 30 людей, серед яких були як цивільні особи, так і полонені військовослужбовці.

01. Жертва

Свідчить Наталія дружина Андрія, цивільного мешканця.

Викрадення

25 березня 2022 року близько 15:00 у селі Новоукраїнське Чернігівської області (3 км від села Вишневе) було затримано цивільного чоловіка Андрія. До його помешкання, а також на територію, що прилягає, прийшло більше 30 озброєних російських військових із обшуком, у результаті чого чоловіка було викрадено і він досі перебуває в полоні росіян. Дружина Андрія Наталія згадує той день: *“25 березня 2022 року повз нашу хату йшли колони. Ми пішли обідати в лазню. Ми просто сиділи всією родиною. Ми сиділи за столом, обідали, тут чуємо стукіт ніг, відчиняються двері і заходять люди в формі зі скерованими на нас автоматами, ми чуємо, як вони передають по рації, що “тут родина”. Наказали всім вийти. Коли я вийшла, чоловіка повели... Я побачила дуже багато військових, було оточено все подвір'я, ставок, все. На городі стояв автозак або схожий на нього транспорт. А прямо під лазнею стояв БТР. Мене, мою маму та моїх доньок залишили біля лазні, нас охороняв російський військовий. Чоловіка та зятя повели за лазню. За деякий час зятя відпустили (він також потім сидів із нами), а чоловіка допитували. Я бачила через просвіт, що він сидів на пеньку, опустивши голову, його допитували. Російських військових було поруч чоловік 30, це не рахуючи інших, що бігали по двору та по нашому помешканню”. За словами Наталії, обшук будинку і допити тривали близько години, з 14:00 до 15:00. Першим відпустили*

її зятя Богдана, який розповідає, що його здебільшого допитували на предмет того, чи проходив він строкову військову службу і чи має якийсь стосунок до ЗСУ, а також *“перевіряли, роздягали, дивилися, чи є татування або сліди від носіння бронежилета”*. У самому помешканні росіяни провели обшук, багато речей викрали. Наталія зазначає: *“Особливо обшукували кабінет чоловіка. Вони забрали носії інформації: комп'ютер, телефони наші (оскільки не було зв'язку, то вони всі лежали в одному місці), планшет, відеореєстратор чоловіка, камеру — все. Ліхтарики забрали дорогі, а ще документи на трактор і моє водійське посвідчення”*. Після допиту російські військові затримали Андрія, забрали його з собою і відвезли у Вишневе, де на той момент була військова база росіян. Звільнені з російського СІЗО полонені, що перебували з Андрієм в одній камері, зокрема Микола Захожий, пізніше повідомили Наталії, що після викрадення Андрія декілька днів утримувалина території деревообробного підприємства у Вишневому.

Маршрути вивезення

Андрія досі не звільнили, він перебуває в полоні на території Російської Федерації у виправній колонії суворого режиму № 1 Тульської області. Про це стало відомо зі свідчень колишніх заручників, що перебували разом із Андрієм у цьому місці утримання.

ВИШНІВСЬКИЙ ЗАКЛАД ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ І-ІІ СТУПЕНІВ

Другим найбільшим місцем утримання цивільних заручників у Вишневому було приміщення єдиної в селі школи (Вишнівський ЗЗСО І-ІІ ст.) за адресою вул. Пушкіна, 1. Російські військові зайняли приміщення школи і дитячого садка, розмістили там свій штаб, в якому оселилося командування, зокрема комендант російської окупаційної комендатури Костя Закон. У підвалі школи росіяни утримували і катували цивільних. До цієї катівні звозили людей не лише з Вишневого,

а й з інших сіл. За свідченнями постраждалих і з інформації з відкритих джерел відомо, що у підвалі школи побувало до 19 цивільних осіб. Дружина полоненого Андрія Наталія згадує перекази очевидців: *“У Вишневому, як був ще зв’язок, там люди жили, їм видно було, вони казали, що бачили зі своїх домівок, як людей із мішками на голові заводили до приміщення школи у підвал. Їх забирали і били”*.

Підвал школи у Вишневому,
де утримували українців.
Фото: Віктор Ковальчук

Олександр, цивільний.

Викрадення

23 березня 2022 року російські військові затримали Олександра, старосту села Замглай, що на Чернігівщині. Російська армія намагалася зайти й окупувати село, але Олександр очолив перемовини від імені місцевих жителів і робив усе можливе, щоб не пустити росіян до Замглая. Олександра затримали і відвезли до підвалу школи в селі Вишневе Чернігівської області (вул. Пушкіна, 1), де він пробув у полоні 1,5 доби і зазнав катування. Потерпілий згадує: *“Я вийшов на переговори і мене завели в “Тигр” (є така машина, на ній здебільшого ФСБ їздить). Поставили на коліна, сказали: “Забираємо”. Мені одягли мішок на голову, посадили в “Тигр”, руки зв'язали стрічками, повезли. Хоч я не бачив, куди, але я місцевий і, до того ж, сам водій, знаю, де який поворот і через скільки метрів, тож я розумів, що мене везуть у Вишневе. Коли привезли до місця призначення, мене витягли з “Тигра” і спустили в підвал. Там за 30 хвилин почали допитувати. Я був упевнений, що перебуваю в підвалі школи, тому що такого підвального приміщення більше ніде немає”.*

Місце утримання

За словами Олександра, після того, як його завели до підвалу школи, його допитували три представники ФСБ РФ віком приблизно 27—28 років, а також російський комендант, представник окупаційної влади у Вишневому. Всі вони були у балаклавах, тож їхніх обличчя він не роздивився. Під час допитів Олександра катували. Потім утримували у маленькій кімнаті — коморі: *“У цій коморі я був один. Але чув, що ще є люди там. До мене приходив один російський військовий, стукав у двері, питав, чи я живий. Потім стукав в інші двері, питав, чи там є хто живий. Так я зрозумів, що біля мене ще когось утримують”.*

Олександр згадує, що перший допит був найстрашнішим: його били ногами по нирках, печінці, обличчю, погрожували відрубати пальці та вбити: *“Дуже били. В основному били ногами чи руками, предметами не били. Ногами били дуже багато, били ногами по ногах. Я не міг*

зрозуміти, чому б'ють по ногах. А потім, десь чекав пів години, коли вже ноги стали дуже набряклі, я зрозумів, що це зроблено навмисно для того, щоб людина не могла ні ходити, ні бігати. Тобто жодних дій, жодних пересувань я вже не міг зробити, тому що ноги були вже набряклі, м'язи були пошкоджені. Також били по ребрах, ззаду і по нирках. Коли я був зі зв'язаними руками, один із них ногою так сильно мене пхнув, я був на стільці, що я, як сидів, так і впав. Коли я впав, вони почали бити мене ногами по голові. Коли я падав зі стільця, то капронова стрічка, якою в мене ззаду були зав'язані руки, розірвалася. Російські військові зав'язали мої руки спереду скотчем. Били-били; пів години поб'ють, потім вийдуть; за пів години ще раз прийдуть і б'ють. Також брали мій палець, приставляли до нього ніж і погрожували відрізати”. Після побиття Олександра завели до якогось приміщення (комори) і кинули там: “Коли я вже був у коморі, то зубами розгриз скотч, яким були зв'язані руки. Там на землі лежав бушлат. Я поліз у кишені, знайшов коробок сірників, запалив сірник, щоб роздивитися навколо”.

На ранок полоненого знову повели на допити, били: *“Били вже зовсім інакше, бо була якась інша бригада. Били долонями по вухах, пошкодили перетинки — у мене досі одне вухо недочуває трохи”.* Питання на допитах здебільшого стосувалися того, де базуються ЗСУ.

Потерпілий зазначає, що затримання здійснили солдати регулярної російської армії. Катування ж, за його словами, вчиняли представники ФСБ РФ та, можливо, ГРУ РФ. Крім того, у стінах школи розташовувалася і діяла окупаційна російська комендатура на чолі з комендантом із позивним “Закон”, який завідував усім, що відбувалося на базі школи.

Звільнення

Олександра звільнили ввечері 24 березня близько 16:00 години. До села його привіз той самий російський комендант Вишневого. У справі щодо викрадення Олександра відкрито кримінальне провадження.

СУМСЬКА ОБЛАСТЬ

Опис області

↔ 23 834 км²

5 районів

◆ 1490 населених пунктів

Сумська область є північно-східним прикордонним регіоном України, що межує з територією Російської Федерації.

▨ Окупована Росією територія України станом на 22 березня 2022 року

Коротка хронологія подій:

- **24 лютого 2022 року близько 05:00 ранку** з території Росії з "Градів" вдарили по прикордонних населених пунктах Сумщини. Потім із Курської та Белгородської областей РФ російська армія почала танками та бронетехнікою заходити вздовж усієї смуги кордону (560 км), що відділяє Сумську область від РФ, розстрілюючи на своєму шляху українських прикордонників.
- **Станом на 6 березня** їм вдалося зайти вглиб української території на 60—140 км і захопити окремі населені пункти в Охтирському, Сумському і Конотопському районах. У перший день вторгнення російські окупанти увійшли до Сум, утім місто захоплено не було.
- **6—8 квітня** відбулася повна деокупація Сумщини: російські війська під тиском ЗСУ залишили область.
- **11 квітня** підрозділи 5-го прикордонного загону відновили контроль на раніше непідконтрольних ділянках державного кордону в Сумській області.

*За даними Дмитра Живицького, керівника Сумської обласної військової адміністрації, близько 120 цивільних загинуло під час окупації регіону, але це лише офіційно зареєстровані цифри, в реальності жертв набагато більше. Крім того, внаслідок окупації велика кількість людей зникла безвісти, про їхню долю нічого невідомо.

Близько 120 цивільних загинуло під час окупації регіону*

Основні зусилля РФ на Сіверському та Слобожанському напрямках, куди входить Сумська область, були зосереджені на швидкій окупації обласного центру та наступному просуванні на Київ із північно-східного та східного напрямоків. Сумська область, за задумом російської армії, мала стати транзитною на шляху до захоплення Києва, який був основною метою росіян.

Російські війська перебували в чотирьох із п'яти районів Сумщини.

Найзапекліші бої в Сумській області точилися за місто Охтирка. Через стратегічне розташування міста його захоплення було дуже важливим для російського командування. У разі окупації відкривався прямиий шлях на Полтаву, Миргород, Гадяч і далі на Київ, а також у бік Харкова. З 24 лютого і впродовж 30 днів російські війська обстрілювали місто з важкої артилерії та авіації. Місто вистояло і не було окуповане, але вважається найбільш зруйнованим містом Сумської області.

Серед міст, що потрапили від окупацію, були, зокрема, Тростянець, Конотоп, Буринь, Ромни, Путивль. Найдовше під окупацією російських військових (понад місяць) пробули міста Тростянець (24 лютого — 26 березня 2022 року) і Конотоп (25 лютого — 4 квітня 2022 року). Крім того, з перших днів вторгнення під окупацією перебували села Боромлянської, Краснопільської та Лебединської громад. Усе від міста Конотоп до міста Білопілля (це територія близько 100 км) також було захоплене росіянами.

Місця утримання та маршрути вивезення

Під час окупації російська армія встановлювала свої порядки у населених пунктах, а також вдавалася до свавільних і протиправних дій проти цивільного населення. Після звільнення захоплених міст і сіл на Сумщині було виявлено місця утримання, створені російськими військовими. Чимало місцевих цивільних зазнали тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості від російських військових, а деяких осіб було знайдено вбитими. Велика кількість людей вважається безвісти зниклими, про їхню долю досі нічого невідомо. Декого з цивільних заручників вивезено на територію РФ, де їх незаконно утримують у російських пенітенціарних установах.

Фахівцями МІПЛ було досліджено два місця утримання цивільних заручників на території Сумської області:

- ❶ Тростянецький залізничний вокзал;
- ❷ Будівля колишнього ДП "Боромлянська ПМК 145".

ТРОСТЯНЕЦЬКИЙ ЗАЛІЗНИЧНИЙ ВОКЗАЛ

Сумська
область

Тростянецький залізничний вокзал
Фото: freepik.com

У місті Тростянець, яке перебувало під окупацією більше місяця, було виявлено місце утримання цивільних полонених, яке облаштували в підвалі головного залізничного вокзалу міста, що розташований за адресою Площа 40-ї Армії, 10. Під час окупації Тростянця у будівлях вокзалу було створено російський військовий штаб, в якому, згідно з даними з відкритих джерел та свідченнями постраждалих, базувалися:

→ 4-а гвардійська танкова Кантемирівська дивізія ім. Ю. Андропова, що є структурною одиницею 1-ї гвардійської танкової армії Західного військового округу РФ;

→ представники підконтрольних Росії НЗФ “ЛДНР”, які в середині березня долучилися до російських військових у м. Тростянець.

Наразі МІПЛ відомо, що в підвалі вокзалу незаконно утримували щонайменше десять цивільних осіб. Усіх полонених жорстоко катували і тримали в нелюдських умовах. Одного чоловіка в результаті катувань, можливо, було вбито, його тіло досі не знайдене, за фактом цього злочину відкрито кримінальне провадження з присвоєнням статусу “безвісти зниклий”. Трьох осіб було вивезено на територію Росії для подальшого утримання в російських СІЗО.

01. Жертва

ID Жертва

Ігор, цивільний мешканець.

Викрадення

Ігоря затримали 24 березня 2022 року близько 10:00—11:00 ранку на вулиці. За його словами, він вийшов із дому, щоб купити хліба, прямував до будівлі біля

вокзалу. Неповдалі його затримали російські військові: “Я виходив часто по хліб, траплялося, що там приватні підприємці приїжджали і продавали борошно. Ну, я зібрався, дружина дала мені 500 гривень і сказала, щоб я пішов купити борошно. У нас є такий склад,

я пішов туди. Цей склад розташований за вокзалом, "Ельдорадо" називається. Я пішов, пройшов вокзал, йшов біля мосту, дивлюся, їде російський БТР. Я сховався під міст, чекав, коли проїдуть. БТР проїхав. Потім я вийшов з-під мосту, вже хотів через склад перейти. Аж тут наздоганяють мене двоє російських солдатів із автоматами, пересмикують затвор і кажуть, щоб я йшов із ними у вокзал. Я спитав, чому мене затримують, але мені сказали йти. Під дулами автомата змусили йти".

Місце утримання

Одразу після затримання Ігоря довго катували. Потім його покаліченого кинули у підвальне приміщення, в якому він перебував дві доби до звільнення міста 26 березня 2022 року, коли російські військові спішно покидали місто під натиском ЗСУ. Постраждалий свідчить, що в приміщенні, в якому його тримали, разом із ним перебували інші цивільні заручники. Ігор зазначає, що двері будівлі вокзалу, куди його привели, були забарикадовані, тож його змусили лізти у вибите вікно: "Я тільки почав лізти у те вікно, як вони мені ноги різко перекинули, закинули мене в те вікно".

Без жодних допитів чи пояснень російські військові почали бити і фізично знущатися над Ігорем: "Там було ціле кубло росіян. Вони збили мене з ніг, покладали у позі "ластівки", зав'язали ззаду руки, зав'язали ноги металевими тросами. Почали мене бити. Дістали документи (я — інвалід армії), забрали у мене те свідоцтво, забрали 500 гривень, годинник і телефон. Потім почали бити ногами, натягнули шапку на обличчя, обмотали скотчем шапку й очі. Били. Потім почали курити. Почали гасити недопалки об мій хребет. Потім схопили і повели мене на сходовий майданчик між поверхами і сказали: "Давай цьому укропу влаштуємо американські гірки". І почали мене тягати по сходах. Знущалися, тягали по сходах. Також по обличчю били. І ногами били, і прикладами били — що хотіли, те й робили. Я був весь синій, обличчя набрякло, на людину не був схожий". За свідченнями постраждалого, російські військові декілька разів погрожували йому розстрілом, намагалися імітувати страту, пересмикуючи затвор автоматів і приставляючи автомат йому до голови. Ігор благав їх зупинитися і казав: "Що ви з мене знущаєтесь!? Застреліть мене, та й годі". Під час побиття Ігорю зламали ребра.

Після покаліченого Ігоря відвели до кімнати, де кинули лежати на підлозі. За словами постраждалого, умови утримання були нестерпними. Кімната була розміром приблизно чотири на чотири метри. У ній, окрім Ігоря, на той час утримувалося ще щонайменше п'ять осіб. Очі, руки і ноги Ігоря, а також інших полонених, були зв'язані. Жодної медичної допомоги затриманим російські військові не надавали, незважаючи на те, що Ігор має інвалідність і у нього бувають напади, які потребують уколів. Можливостей сходити в туалет не було. Ігор розповідає: "Тягали мене, тягали, а потім затягли в якесь приміщення. Мені трохи видно було через зав'язані очі, я побачив, що на підлозі пінопластова крихта була. Висипали спеціально пінопласт, щоб ходили в туалет під себе, розумієте... Але я не міг. Ну, ми там із іншим цивільним якимось руками зв'язаними пляшки один одному тримали, ходили в туалет у пляшки. Ми постійно були зв'язані, у нас постійно були зав'язані очі. Один цивільний там 11 днів пробув, деякі хлопці по п'ять днів були, а я — дві доби. Ні руки, ні ноги вже не відчував, бо ці металеві троси впилися в руки".

Звільнення

Звільнення Ігоря відбулося 26 березня 2022 року. Воно збіглося в часі зі звільненням міста Тростянець від російської армії. У 20-х числах березня українська армія почала обстрілювати місто, тому російські військові, які базувалися на Тростянецькому залізничному вокзалі, почали планувати втечу. За словами Ігоря, росіяни вголос вирішували долю заручників: "Один із автоматом нас охороняв постійно, він каже: "Що з ними будемо робити? Може, давай замочимо їх? Гранату кинемо, нащо вони потрібні?" Інший російський військовий сказав, що потрібно спитати в керівництва, сходяв, спитав і потім каже: "Вони тут зв'язані, і так здохнуть. Будемо на них ще кулі витрачати!" Вони втекли і нас залишили зачиненими". Зі свідчень Ігоря стає зрозумілим, що російські військові покинули людей на повільну важку смерть у муках, адже люди декілька днів лежали зв'язані без їжі і води, частково без одягу (так, наприклад, з Ігоря зняли кросівки, він був босоніж у холодну березневу погоду). Втім, одному з заручників вдалося звільнити руки і він допоміг іншим. Так усі, хто був у підвалі, змогли врятуватися.

02. Жертва

Олександр, цивільний.

Викрадення

Олександра російські військові викрали в місті Тростянець із власного будинку приблизно 13 чи 15 березня 2022 року. Постраждалий так згадує обставини затримання: *“Я був удома. Прийшли російські солдати, запитали паспорт, я їм показав. Запитали, що я тут роблю. Сказали дати телефон. Я дав їм телефон, але він вимкнений був, тому що у нас уже два дні не було світла. Сказали, що піду з ними для перевірки телефона. Не було жодної причини, забрали просто без причини. У мене є військовий квиток, де написано, що до збройних сил не призивався, я звільнений у запас. Мене забрали на залізничний вокзал. Там тримали біля бомбосховища”. Більше 11 днів Олександр провів замкнений разом із іншими цивільними заручниками в підвалі Тростянецького залізничного вокзалу.*

The Place of Detention

Олександр свідчить, що весь час затримання він провів із зав'язаними очима, руками і ногами. В туалет сходити можливості не було. Жодної медичної допомоги не надавали. Полонені допомагали один одному пити воду, оскільки у всіх були зав'язані руки. Постраждалий згадує: *“Коли у тебе зав'язані очі і ти сидиш у ямі, то навіть встати не можеш... Ти просто сидиш або лежиш... Тоді втрачається відчуття реальності. Коли очі зав'язані, не розумієш, що коїться, день чи ніч, скільки часу минуло... Нам забороняли навіть розмовляти між*

собою, ми майже весь час сиділи мовчки”. За словами Олександра, з ним у кімнаті перебувало щонайменше п'ять людей.

Олександр свідчить, що російські військові безперервно вчиняли фізичне насильство і знущання над полоненими. Під час його перебування у підвалі щонайменше п'ятьом людям завдали тілесні ушкодження різного ступеня тяжкості. Крім того, за словами Олександра, одного чоловіка, росіяни закатували до смерті. Як йому відомо, росіяни зловили чоловіка десь між центром міста і вокзалом, сильно побили, зв'язали руки стяжками. Він чинив активний спротив і висловлював свою незгоду з діями росіян. Як наслідок, росіяни забили його до смерті. Наразі він вважається безвісти зниклим, тіло не можуть знайти, правоохоронні органи відкрили кримінальне провадження. Також Олександр зазначає, що декількох полонених вивезли в невідомому напрямку і більше не повернули, їхня доля невідома.

Звільнення

Олександру вдалося звільнитися з полону 26 березня 2022 року, коли українська армія деокупувала місто. Російські військові, що стерегли полонених, тікаючи від обстрілів української армії, покинули зав'язаними в підвалі Олександра та інших на повільну смерть. Олександру вдалося звільнитися з пут металевих тросів, якими були зв'язані його руки, і допомогти врятуватися іншим.

03. Жертва

Цивільний мешканець, ім'я не вказується за бажанням свідка.

Дата зникнення/вбивства: точно невідомо, але між 18 березня і 24 березня.

Вважається безвісти зниклим, тіло не знайдене, відкрито кримінальне провадження.

Викрадення

Приблизно між 18 і 24 березня 2022 року в районі між центром міста Тростянець і залізничним вокзалом російські військові незаконно викрали цивільного чоловіка і відвезли до Тростянецького залізничного

вокзалу, де утримували і катували, після чого він зник. Інші полонені, яких утримували разом із ним, припускають, що чоловіка вбили, але його тіло досі не знайшли, він вважається безвісти зниклим, за фактом злочину проти нього відкрито кримінальне провадження. Свідок полону чоловіка, Олександр, стверджує, що чоловіка

привезли до підвалу, коли він уже був там. Олександра ж, у свою чергу, утримували приблизно з 15 по 26 березня 2022 року. Інший постраждалий, Ігор, якого також утримували в підвалі Тростянецького вокзалу в той період, стверджує, що Олександр розповідав як до прибуття Ігоря (24 березня 2022 року) серед них був чоловік, якого закатували до смерті. Йдеться саме про цього цивільного. Таким чином, припускаємо, що його затримали приблизно 18 березня 2022 року, а зник він до 24 березня 2022 року.

Місце утримання

Олександр, який у полоні в підвалі Тростянецького вокзалу перебував разом із чоловіком, розповідає:

Його затримали в районі між центром і вокзалом, дуже сильно побили, зв'язали стяжками. Чоловік почав висловлювати своє невдоволення діями росіян, його ще раз побили, він ще більше почав висловлювати невдоволення, його ще раз побили і в результаті його просто забили до смерті". Ігор, інший цивільний заручник, згадує: *"Мені Олександр казав, що одного вбили, який у камері з ним був, замордували його, він був переді мною".* Також відомо, що коли затриманого били, в нього були зв'язані руки.

Зникнення (Вбивство)

За фактом злочину проти чоловіка відкрито кримінальне провадження. Його вважають безвісти зниклим.

04. Свідок

²² ID Свідок
²³ ID Жертва

Свідчить Олександра²², колишня дружина Романа. Роман²³, цивільний мешканець.

Викрадення

Романа російські військові викрали в мікрорайоні Перекалки в місті Тростянець 16 або 17 березня 2022 року. Роман — колишній учасник АТО, підполковник у відставці, наразі цивільний. Його забрали з власного будинку, перед тим провівши у будинку незаконний обшук. За словами колишньої дружини, сусіди бачили, як росіяни виводили Романа з дому з мішком на голові. Пізніше від іншого полоненого Олександра стало відомо, що Романа після затримання відвезли до будівлі Тростянецького залізничного вокзалу, де в підвалі його утримували з іншими цивільними заручниками, в тому числі з Олександром. Хоч очі у всіх заручників були зав'язані, Олександр впізнав Романа за голосом, адже вони були знайомі. Олександр свідчить: *"Першого привезли Романа. Його взяли десь у районі Перекалок, це у нас тут мікрорайон такий у Тростянці. Романа при мені двічі водили на допити і двічі повертали. А третій раз, коли забрали на допит, то він уже не повернувся — його вивезли у невідомому напрямку і не повернули".*

Місце утримання

Зі свідчень інших полонених цього підвалу відомо, що всіх людей утримували із зав'язаними очима, руками і ногами. Заручники допомагали один одному пити воду, тому що не могли самі це зробити через зав'язані руки. У туалет сходити можливості не було. Медичну допомогу не надавали. Розмовляти полоненим між собою було заборонено. Також відомо, що до кожного з заручників застосовували тортури.

Маршрут вивезення

За словами іншого цивільного заручника, що перебував із Романом у підвалі Тростянецького вокзалу, Романа вивезли звідти ще до штурму Тростянця, який почався в 20-х числах березня 2022 року. Саме місто було звільнено 26 березня 2022 року, тож Романа вивезли ще до цієї дати. За словами доньки Романа Світлани, її батька наразі утримують на території Російської Федерації в Курському СІЗО № 1.

Олександр, цивільний.

Викрадення

Близько 09:00 ранку 12 березня 2022 року неподалік Тростянецького залізничного вокзалу представниками підконтрольних Росії НЗФ "ДНР" було затримано Олександра та його тестя Олега. Чоловіки разом ішли забрати речі з їхнього будинку, що розташований біля вокзалу. Звільнений із полону Олександр розповідає: "12 березня ми разом із тестем Олегом йшли з одного будинку до іншого по речі. Десь за 200 метрів до будинку до нас під'їхала цивільна машина, в якій сидів чоловік у військовій формі. Я помітив, що в нього була нашивка "ДНР". Військовий наказав показати документи і телефони. У тестя не було нічого, а в мене був телефон. Я поклав його на капот. Хоч людина у формі, але він не представився, просто забрав апарат, поїхав. Ми не знали, що робити, просто стояли і чекали. Він повернувся з іншими. Нам одягнули мішки на голову, посадили до машини

і повезли в приміщення вокзалу. На вокзалі ми чекали десь хвилин 10—15. Потім нам зав'язали руки за спиною, посадили назад до машини з мішками на головах, завантажили їхніх поранених та повезли на кордон". На думку Олександра, російські військові та представники НЗФ "ЛДНР" захоплювали цивільних з метою поповнення обмінного фонду.

Маршрут вивезення

Як зазначає сам постраждалий про період свого перебування у російському СІЗО, "росіяни не знали, що з нами робити. Було очевидно, що нас захопили лише для кількості, аби було, на кого обмінювати".

The Release

Олександра звільнили у результаті обміну військово-полоненими 19 квітня 2022 року.

06. Свідок

Свідчить цивільний мешканець, ім'я не вказується за бажанням свідка.
Олег, цивільний.

Викрадення

Близько 09:00 ранку 12 березня 2022 року неподалік Тростянецького залізничного вокзалу представники підконтрольних Росії НЗФ "ДНР" затримали Олега та його зятя Олександра. Чоловіки разом йшли забирати речі з їхнього будинку, що розташований біля вокзалу. Згідно зі свідченнями звільненого Олександра, затримання здійснювали представники НЗФ "ДНР".

Місце утримання

Обом цивільним наділи мішки на голову і повезли до місця утримання в будівлі Тростянецького залізничного вокзалу.

Маршрут вивезення

Звідти в той же день Олега і Олександра вивезли на територію РФ в російське СІЗО № 2 у місті Старий Оскол Белгородської області.

Звільнення

Олег досі перебуває в полоні на території Росії.

БУДІВЛЯ КОЛИШНЬОГО ДП “БОРОМЛЯНСЬКА ПМК 145”

Сумська
область

Село Боромля Сумської області, що розташоване за 17 км від міста Тростянець, перебувало під окупацією більше місяця — з 24 лютого до 26 березня 2022 року. Після звільнення села українською армією було виявлено місце утримання цивільних полонених, яке росіяни облаштували в підвалах колишнього підприємства — ДП “Боромлянська ПМК 145” за адресою: вулиця Харківська, 13. За словами голови сільської ради Боромлі Василя Романіки, до катівні у колишньому ПМК 145 звозили людей із усього регіону в радіусі 20—30 км. Зокрема, багато людей привозили з села Великий Бобрик (20 км від села Боромля), щонайменше дві особи привезли з села Гребениківка (17 км від села Боромля) та щонайменше одну особу — з міста Тростянець (17 км від села Боромля).

Під час окупації в будівлі колишнього ПМК 145 було створено російський військовий штаб. Про це свід-

чить не лише кількість особового складу росіян, але й наявність на тій території “двох установок “БУК” та іншої серйозної техніки”, яку на власні очі бачив Василь Романіка.

Наразі МІПЛ точно відомо, що в цьому місці утримання перебувало щонайменше троє цивільних осіб із села Боромля. Усіх затриманих жорстоко катували і тримали в нелюдських умовах. Ще про трьох осіб, яких затримали в Боромлі, відомо, що їх вивезли на територію Росії для подальшого утримання в російських СІЗО, вони досі в полоні, за попередніми даними, на території Белгородської області РФ. Один зі свідків стверджує, що окрім як на території ПМК 145, російські військові та представники НЗФ “ЛДНР” базувалися в місцевій школі, у клубі і в сільській раді. За його словами, там, де були їхні штаби і місця розміщення, там були й місця утримання.

07. Жертва

ID Жертва

Степан, цивільний.

Викрадення

Степана затримали 13 березня 2022 року близько 15:00—17:00 години на вулиці біля будинку, в якому він жив за адресою вулиця Харківська, 36. На момент затримання Степан перебував у своєму гаражі, де ремонтував машину. До нього підійшли шість російських військових із автоматами і поклали обличчям вниз. Потім його обшукали: “Одразу дістали документи і телефон. На телефоні у мене була карта, вони спитали, що це. Я сказав, що я — землевпорядник”. Під час затримання російські військові принижували честь і гідність, катували Степана. Перш ніж заштовхати його до машини, вони провели повторний обшук потерпілого, який супроводжувався побиттям: “Спочатку був обшук, коли нас тільки затримали. Потім біля машини був повторний обшук. Коли обшукували, наказали поставити ноги поширше, стати головою до стіни. Потім був дуже сильний удар по нозі. Один із військових вдарив мене ногою так сильно, що я рік потім кульгав, було розтягнення м’язів”. Крім того, зі слів іншого цивільного заручника, Володимира, його

і Степана змусили проповзти 100 метрів до машини на колінах, тримаючи руки за спиною. Біля машини полоненим також закрили очі шапкою, щоб вони нічого не бачили: “У нас же холодно ще було, ми були у в’язаних шапках, росіяни понатягували шапки нам на очі і ми мало що бачили. Я міг тільки бачити те, що в мене під ногами”.

Під час затримання Степана російські військові взяли в полон ще двох випадкових цивільних, що йшли повз по воду, Володимира та Ігоря: “Володимир ніс воду з колодязя, його забрали. Також по дорозі по воду йшов цілком випадковий чоловік Ігор, його теж затримали”.

Місце утримання

За словами Степана, всіх заручників заштовхали до білої машини “Газель” і відвезли на територію колишнього ДП “Боромлянська ПМК № 145”. Там їх кинули в підвал. Потерпілий розповідає, що російські військові довго допитували його на предмет карт, знайдених у його телефоні, він відчайдушно намагався пояснити,

що це пов'язано з його професією, оскільки він — землевпорядник. Загалом потерпілий провів у полоні близько восьми годин. Коли трьох чоловіків привезли на територію колишнього ПМК 145, їх розвели по різних кімнатах, катували кожного окремо. За свідченнями Степана, катування почалися одразу, як приїхали. Його били декілька людей. Їхні обличчя роздивитися не вдалося, адже він лежав із зав'язаними очимв. Крім того, зловмисники були в балаклавах: *“Завезли на територію колишньої бази ПМК 145. Я там працював, добре знаю це місце. Завели в підвал, де поклали в позу “ластівки”, побили, порізали пальці. Змушували зізнаватися в тому, що я їх якось там здавав. Я їм відповідав, що не міг нікого здавати, бо нічого не знаю. Вони продовжували мене бити. Били ногами і прикладами. Поклали на підлогу обличчям ліворуч. Там світла не було, тому вони*

ліхтариками світили. Світили ліхтариком на мою руку, яку хотіли порізати. На лівій руці ножом перерізали сухожилля. Наразі всі пальці вже заросли, крім мизинця”. Після пережитих катувань Степан досі має проблеми зі здоров'ям, зокрема не може повноцінно користуватися лівою рукою.

Звільнення

Степана звільнили 13 березня 2022 року: *“Приблизно о 22:00—23:00 я прийшов додому. Володимира та Ігоря відпустили трохи раніше, а мене пізніше, бо, я так зрозумів, росіяни довго моїм телефоном займалися. Потім повернули телефон і відпустили. А далі, 15 березня, я виїхав гуманітарним коридором у Рівненську область. Повернувся до Боромлі вже після деокупації”.*

08. Жертва

ID Жертва

Володимир, цивільний.

Викрадення

13 березня 2022 року близько 15:00—17:00 години Володимира затримали на вулиці в житловій зоні біля гаража Степана на вулиці Харківська, 36. За словами потерпілого, він йшов пішки з відром у руках, щоб набрати води. По дорозі побачив Степана, зупинився біля нього, щоб поговорити: *“Я поставив відро на землю, почав курити. І тут на нас одразу шість людей іде. Я взявся за відро, хотів піти геть, але мені наказали зупинитися і поставити відро на землю. Потім наказали стати на коліна”.* Володимир впевнений, що це були саме російські військові (регулярна армія), адже в них був російський акцент. Постраждалий згадує: *“Поставили нас на коліна, почали документи перевіряти. Але я документів з собою не брав, бо просто по воду вийшов. У Степана в телефоні знайшли карти, адже він —землевпорядник. Нас обшукали і сказали, щоб я і Степан на колінах повзли до машини. 100 метрів до машини ми йшли на колінах, тримаючи руки за спиною”.* В цей час по дорозі йшов Ігор (він теж вийшов з дому набрати води), його теж забрали разом із Володимиром і Степаном. Під час затримання російські військові принижували честь і гідність, катували Володимира, били його, змусили проповзти 100 метрів на колінах, тримаючи руки за спиною.

Місце утримання

Усім трьом чоловікам натягнули шапки на голови, щоб закрити очі, заштовхали їх до машини (біла “Газель”) і

повезли до колишнього ДП “Боромлянська ПМК № 145”, вул. Харківська, 13. Володимир впізнав місце за звуком, тому що почув, як відчиняються великі ворота, які, як він знав, можуть бути тільки на колишньому підприємстві ПМК 145. Коли Володимира привезли, росіяни знову поставили його на коліна і обшукали. Потерпілий згадує, що один із командирів підійшов до нього і сказав: *“Ви не бійтеся, ми розберемося. Може, вас обміняємо, а, може, відпустимо”.* Володимира утримували в підвалі близько п'яти годин.

Коли його привезли на територію колишнього ПМК 145, його знову поставили на коліна, обшукали. Потім прийшло двоє осіб і повели його до підвалу: *“Мене вели двоє, ми спускалися в підвал. Я нічого не бачив, зачепився за дрот, упав, мене почали бити прикладами. Мене били двоє. Один був росіянином, інший — чи то грузин, чи то чеченець. Обличчя не бачив, бо була шапка на голові”.* Володимира жорстко допитували, змушували зізнатися в тому, що він нібито передавав якусь інформацію Степану. Постраждалий намагався пояснити, що він нічого нікому не передавав, що він звичайний пенсіонер. Навіть той факт, що Володимир є росіянином за національністю, про що він сказав зловмисникам, йому не сильно допоміг: *“Я лежав там на бетоні. Грузин підходить і каже: “Розтягуй руки. Який палець різати?” Я сказав, щоб різали будь-який. Він притулив ножа до мого пальця, але не різав. А потім російський хлопець каже: “Та він же росіянин, навіщо його мучити?” А грузин відповів: “Може, його сюди заслали”. Там я полежав ще*

хвилин 30, а потім мене відвели в інший підвал, там посадили. Потім Степана привели й Ігоря. Нам росіянин (старший, мабуть) картонку приніс, не на бетоні ж спати. Я ліг і лежу. Чую, хтось стогне — чи Степан, чи Ігор”. У цьому іншому приміщенні Володимир провів приблизно 1,5 години. Потім його разом із Ігорем звільнили.

Володимир стверджує, що його та інших двох затриманих чоловіків катували окремо, в різних кімнатах. Постраждалий досі відчуває довгострокові наслідки

фізичного насильства: “Коли я прийшов додому, в мене гуля була велика на голові і спина сильно боліла. Потроху зажило, але голова болить досі, таблетки п’ю”.

Звільнення

Володимира звільнили близько 19:00—21:00 години 13 березня 2022 року. Його відпустили разом із іншим заручником, Ігорем. Степана відпустили пізніше, близько 22:00—23:00 того ж дня.

09. Жертва

ID Жертва

Ігор, цивільний мешканець.

Викрадення

Ігор, що проживає в місті Суми, приїхав у гості до своїх батьків у село Боромля незадовго до повномасштабного вторгнення. 13 березня 2022 року близько 15:00—17:00 години чоловік вийшов із квартири батьків, щоб принести води. Російські військові затримали його на вулиці, одразу на виході з багатоквартирного будинку батьків. Разом із Ігорем затримали ще двох осіб — місцевих жителів села Боромля, Степана і Володимира. Як зазначає Ігор, затримання відбулося без жодної підстави. Коли він вийшов із дому, навколо будинку ходило близько 12 російських військових (у перехресних свідченнях Степан і Володимир вказують, що усіх трьох чоловіків затримували шість російських військових).

Місце утримання

Ігоря затагли до мікроавтобуса і разом із двома іншими чоловіками відвезли до підвалу будівлі колишнього ДП “Боромлянська ПМК № 145”, вул. Харківська, 13: “Раніше там була ПМК 145. І там був підвал. У той підвал мене заволокли, ще двох людей разом зі мною. Хоча нам і понакладали на очі шапки, але все одно видно було, куди нас везли, воно все було зрозуміло, що це ПМК. Коли випускали з цього підвалу, теж було зрозуміло”.

Ігор та Володимир провели в полоні росіян близько п'яти годин.

Коли трьох чоловіків привезли на територію колишнього ПМК 145, їх розвели по різних кімнатах і там катували кожного окремо. Ігор згадує, що приблизно сім осіб били його без зупину ногами впродовж щонайменше однієї години: “У підвалі мене молотило чоловік сім. Десь упродовж години. Не знаю, чого вони хотіли добитися. Видно було, що вони були під кайфом, це було видно по їхніх зіницях. Вони хоч і в масках були, але очі було видно. У них зіниці були настільки розширені, що, мені здається, вони перед цим щось “важке” прийняли. Тому що вони намагалися розбити мені колінні чашечки, але ніяк не могли попасти. Два чоловіки вивернули руку, ще чоловік п'ять били в голову ногами. Для чого — не знаю, але люди були в такому несамовитому стані, що щось точно приймали, щоб дійти до такого стану. Всі там на мене навалились. Один викрутив руку і мені два пальці подробили на руці. Вони хотіли їх зламати, один палець намагалися відрізати. Вони руками ламали мені пальці. Інший зловмисник намагався відрізати мені пальця, але в нього нічого не вийшло, бо в нього руки тряслись, тож вони мені палець до половини надрізували. Стан у них був несамовитий, вони так і не завершили, що хотіли”. Ігор згадує, що російські військові шукали щось у його телефоні, але нічого там не знайшли, бо на той момент в селі Боромля вже близько тижня не було мобільного зв'язку: “Вони думали, що ми слідували за ними. Але в нас не було мобільного зв'язку, вони ж порозбивали всіх мобільних операторів!”

Після побиття і знущань скаліченого Ігоря кинули до іншої кімнати цього підвального приміщення, де він пробув 2—2,5 години. Потім його та Володимира відпустили. Ігор згадує, що ледве дійшов додому: *“Я ходив, наче п’яний, у мене струс мозку був, але якось дійшов додому. Я відлежався десь три дні, а на третій день гуманітарним рейсом виїхав у Суми”*.

Катування спричинили серйозні фізичні травми, з наслідками яких Ігор живе досі: *“Вони зламали мені щелепу, годину били мене ногами. Я не знаю, чого вони хотіли досягти, просто хворі люди. Роздробили зуб, який я шматками виймав у лікарні, а потім інший зуб довелося видалити, тому що він теж був тріснутий. 23 дні я пробув у лікарні зі щелепою, перев’язаною дротом, бо щелепа була зламана. Я втратив 21 кілограм, бо не міг їсти через зламану щелепу. Струс мозку в мене був. Після звільнення з полону я не міг виїхати з Боромлі три дні, в руці*

почалися явища гангрени. Росіяни рани повідкривали, коли пальці ламали. Мені в лікарні сім антибіотиків 12 днів кололи, щоб зупинити процес зараження крові, що почався. Через те, що вони били мене в голову, я зараз не відчуваю частину обличчя, тому що відбили нерви. Також на одному оці впав зір”.

Звільнення

Ігоря звільнили близько 19:00—21:00 години 13 березня 2022 року разом із іншим заручником, Володимиром: *“Вони до вечора нас тримали, а ввечері нас відпустили, зрозуміли, що жодного результату, а що вони хотіли, вони й самі не знали. У мене в кишені паспорт був — віддали. І відпустили”*. За три дні після звільнення з підвалу Ігор гуманітарним рейсом поїхав у місто Суми до лікарні, оскільки через важкі тілесні ушкодження, які він отримав у полоні росіян, була потреба в терміновому медичному втручанні.

ПРИПУЩЕННЯ ЩОДО КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ

У цій частині аналізуються описані вище свідчення в контексті **воєнних злочинів** згідно зі статтею 8 та/або відповідних елементів **злочинів проти людяності** передбачених статтею 7 та Римського статуту Міжнародного кримінального суду. Ця частина документу дозволить зрозуміти, як можуть кваліфікуватися вчинені діяння, задокументовані МІПЛ у системі I-DOC.

Безпідставні затримання цивільного населення під час збройного конфлікту, а також організовані щодо них масова депортація, тортури, вбивства є серйозними порушеннями міжнародного гуманітарного права та щонайменше мають кваліфікуватися як воєнні злочини. Такі дії можуть об'єднувати необхідні елементи для визначення наявності вчинення злочинів проти людяності.

Злочини проти людяності — це конкретні діяння, передбачені в статті 7 Римського статуту, спрямовані проти будь-якого цивільного населення, включаючи права і свободи та/або цивільні об'єкти, які не є військовими цілями. Такий напад проти цивільного населення повинен бути широкомасштабним або систематичним, до того ж між окремою дією та нападом повинен існувати зв'язок, а виконавець знає, що його дії становлять частину такого нападу.

Можна припустити, що затримання та ув'язнення, описані в першій частині цього документу, містять у собі порушення статті 7(1)(e) Римського статуту, яка **забороняє злочин проти людяності, що полягає**

в ув'язненні або іншому суворому позбавленні фізичної свободи в спосіб, що порушує основоположні норми міжнародного права. Адже цивільних затримують на окупованих територіях, потім їх організовано депортують у спеціально звільнені під них місця несвободи і масово утримують у місцях несвободи системи кримінальної юстиції РФ окремо від російських в'язнів.

Таке утримання не може відбуватися поза увагою органів влади РФ на федеральному рівні, позаяк розміщення цивільних у місцях несвободи кримінальної юстиції поза процедурами кримінальної юстиції неможливо без політичного рішення. Також матеріальне забезпечення утримання в колоніях і СІЗО на території різних федеральних суб'єктів РФ не може проводитися без відома і волі російського уряду, який щонайменше має виділяти на ці потреби відповідне бюджетне фінансування.

Під час депортації цивільних на території РФ вчиняються серйозні порушення законів і звичаїв війни:

- напади на цивільних людей, в тому числі вбивства;
- нелюдське поводження з затриманими цивільними людьми;
- насильницькі зникнення цивільних людей;
- переслідування за ознакою приналежності до української спільноти.

Ми усвідомлюємо, що одні й ті самі серйозні (грубі) порушення Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року можуть бути одночасно кваліфіковані як воєнні злочини, так і злочини проти людяності, тому одночасно наводимо кваліфікаційні ознаки цих міжнародних злочинів. Отже:

Описані жертвами умови утримання цивільних у місцях несвободи свідчать про широкомасштабні практики нелюдського поводження, що дозволяє кваліфікувати зареєстровані свідчення як такі, що підтверджують **нелюдське поводження з утримуваними в місцях несвободи цивільними жертвами** та становить передбачений статтею 8(2)(a)(ii) воєнний злочин.

Окремо виділяємо свідчення щодо катувань, які підтверджені звільненими цивільними, а отже можна припустити, що до них вчинено заборонене поводження — **катування**, що має бути кваліфіковане якщо не як злочин проти людяності за статтею 7(1)(f) Римського статуту, то як воєнний злочин за статтею 8(2)(a)(ii).

Серед зареєстрованих у системі документів є свідчення щодо здійснених російськими військовими нападів на цивільних, в тому числі вбивств цивільних. Положення статті 8(2)(a)(i) Римського статуту кваліфікує вбивство цивільних людей як воєнний злочин та, зважаючи на відображені в свідченнях контекстуальні обставини, широкомасштабні вбивства цивільних можуть охоплюватися кваліфікацією статті 7(1)(a) Римського статуту у всій сукупності зафіксованих обставин, адже урядова політика РФ щонайменше не демонструє вжиття усіх необхідних розумних заходів для припинення чи унеможливлення їх вчинення, будучи обізнаною з ситуацією (див. вище аргументи, що підтверджують усвідомлену урядову політику РФ у питанні поводження з населенням на окупованих територіях).

Деякі задокументовані свідчення містять елементи **злочину насильницького зникнення**, адже органи окупаційної адміністрації та/або російські військові чи російські органи безпеки здійснили незадокументовані затримання. В подальшому вони не надають інформацію про долю або місце перебування затриманих осіб та позбавляють їх правового захисту. В системі зареєстровані, а вище продемонстровані випадки зникнення цивільного населення. Зі свідчень очевидців часто можливо припустити, де перебуває особа. Проте офіційні підтвердження від російської сторони відсутні. Такі фактичні обставини можуть кваліфікуватися як воєнні злочини за статтею 8(2)(a)(vii) чи статтею 7(1)(i) Римського статуту за ознаками вчинення злочину проти людяності. **Інші нелюдські діяння**, які умисно спричиняють сильні страждання або тяжкі ушкодження тілу, психічному чи фізичному здоров'ю, у складі з наведеним вище забороненим поводженням можуть бути кваліфіковані за статтею 7(1)(k) Римського статуту. Описані свідчення, зареєстровані в системі, можуть підпадати під таке визначення.

Міжнародне гуманітарне право забороняє **переслідування, що може становити як воєнний злочин, так і ознаки злочину проти людяності**. Цей злочин передбачає переслідування будь-якої групи чи спільноти, які можна ідентифікувати на підставі політичних, расових, національних, етнічних, культурних, релігійних, гендерних чи інших ознак, переслідування за які визнано

загально недопустимим за міжнародним правом. Римський статут визначає переслідування як умисне та грубе позбавлення основоположних прав групи осіб через їхню приналежність до тієї чи іншої групи або спільноти.

Наведені кваліфікаційні ознаки мають місце у зафіксованих у системі свідченнях. Можна прослідкувати випадки, коли представники РФ застосовували фізичну силу до цивільних українців на окупованих територіях, коли дізнавалися про їхню лояльність до своєї держави. Це проявлялось у тому, що коли військові РФ чи її силові органи знаходили підручники з історії України, українські прапори під час обшуку помешкань людей на окупованих ними територіях, то це сприймалося ними як підстава для початку переслідування за політичною ознакою (продемонстрована приналежність до українського суспільства). Лояльність (вірність) своєму народу могла призвести не лише до затримання, але й до жорстоких катувань. Відтак, можна припустити, що на основі задокументованих свідчень видно порушення статті 7(1)(h) Римського статуту.

Якщо кількість задокументованих свідчень не дозволятиме зробити чіткий висновок щодо наявності ознак вчинення на окупованих територіях злочину проти людяності, то зібрані докази твердо підтверджують вчинення **воєнних злочинів**. Сам факт безпідставного і незадокументованого затримання цивільних мешканців на окупованих територіях із позбавленням права оскаржити своє затримання, позбавленням права на захист становить як порушення статті 8(2)(a)(vii) Римського статуту — воєнний злочин незаконного ув'язнення, так і **умисне позбавлення права на справедливий і звичайний суд** за статтею 8(2)(a)(vi). В деяких випадках такі дії російських військових підпадають під дію статті 8(2)(a)(viii) Римського статуту і можуть становити воєнний злочин захоплення **заручників**.

Загалом описані вище затримання цивільного населення демонструють схожість у поведінці російських військових у трьох областях України. Важливо було побачити, що цивільні, яких затримували, не мали чітких схожих рис, таких як професія, вік чи приналежність до якихось окремих груп активістів, однак всі вони могли бути ідентифіковані як такі, що були піддані переслідуванню за приналежність до українського народу або української політичної групи. Ствердно можна написати про статі, оскільки здебільшого серед затриманих були чоловіки. Проте жінок затримували також.

Ми розуміємо, що описані діяння відбувалися одночасно в усіх трьох областях: Київській, Сумській та Чернігівській. А отже, можна припустити, що затримання цивільного населення для російських військових становило адміністративну практику, а не було ізолюваними випадками. Можна з упевненістю сказати, що позбавлення волі цих цивільних не було обумовлено імперативними міркуваннями безпеки. Навпаки, цивільне населення в окупації стало основною

ціллю переслідувань, а найбільша кількість порушень була саме проти цивільних. Зі свідчень можна побачити, що російські військові робили обшук помешкань цивільних жителів цілеспрямовано та систематично.

Російські військові аргументували затримання цивільних по-різному. Вони стверджували, що затриманий цивільний допомагає українським військовим, надаючи інформацію про місце розташування російської армії. Інколи стверджували, що цивільний вважається українським націоналістом, відповідно, є ворогом Росії. Ці відповіді на запитання про причину затримання лунали від російських солдат в однаковий проміжок часу на різних окупованих територіях. Однак свої підозри російська сторона не оформлювала у вигляді рішень або іншим задокументованим способом. Усні обвинувачення чи претензії російська сторона не обгрунтовувала, хоча серед осіб, які зазнали переслідування, були ті, хто не був готовий продемонструвати лояльність до окупаційних військ чи влади.

Жодна з висловлених російськими військовими та/або окупаційними органами підстав не дає легітимного права свавільно та задокументовано затримувати цивільне населення, піддавати його катуванням та вивозити (депортувати) на територію Білорусі та Росії без згоди цивільних, а також не дає права позбавляти їх права на судове оскарження поведінки з ними та позбавлення свободи. Проте такі схожі між собою аргументи затримання можуть свідчити про наявність певної інструкції до попередньо спланованих дій.

Зі свідчень часто стає зрозумілим, що у росіян була чітка мета — спочатку привезти всіх затриманих цивільних в одне місце утримання на території України, а далі вивезти на територію Росії у підготовлені для українців слідчі ізолятори або інші місця позбавлення свободи, які є в системі пенітенціарної служби РФ. Такі дії можуть свідчити про наявність організованого плану або навіть державної політики.

Затримання цивільних мешканців на окупованих територіях не були ізолюваними випадками. З описаних вище кейсів прослідковується, що дії військових різних підрозділів були скоординовані, тому що цивільні з різних місць утримання зрештою перевозилися з території України однаковими маршрутами та опинилися в одному місці — слідчому ізоляторі в Росії чи в колонії для утримання засуджених. У ці місця цивільних завозили без відповідних рішень судової системи РФ.

Ми розуміємо, на цьому етапі документування складно побачити всі необхідні елементи грубих порушень прав цивільного населення для того, щоб достовірно стверджувати про вчинення Росією злочинів проти людяності. Однак МІПЛ продовжує реєструвати задокументовані свідчення в системі I-DOC для наповнення бази всіма елементами, які стосуються порушень проти цивільного населення під час збройного конфлікту на окупованих Росією територіях.

Norwegian
Helsinki Committee

Матеріал підготовлено за підтримки
Prague Civil Society Centre.

Медійна ініціатива за права людини – українська неурядова організація, започаткована у вересні 2016 року. Мета організації – поєднати інформування, аналітику та адвокаційні активності для виявлення та реагування на порушення прав людини в умовах російської збройної агресії проти України.

 mipl.org.ua

 [mihr_ua](https://twitter.com/mihr_ua)

 [mipl.org.ua](https://www.instagram.com/mipl.org.ua)

 [mipl.ua](https://www.telegram.me/mipl.ua)

 [MediaInitiativeForHumanRights](https://www.facebook.com/MediaInitiativeForHumanRights)

+380509945250

+380973900543